

# โลกการเมืองจนถึงยุคโลกาภิวัตน์: ว่าด้วยลัทธิอุดมการณ์ ความเชื่อและวัฒนธรรมทางการเมือง

นฤมิตร สอดสุข\*

ลัทธิความเชื่อและอุดม-  
การณ์และปฏิบัติการทางการเมือง  
ของมนุษย์ ซึ่งหมายรวมอยู่ใน  
เนื้อหาวิชารัฐศาสตร์ที่ว่าด้วย  
พฤติกรรมทางการเมือง (Political  
Behavior) นั้น ถือได้ว่าเป็นส่วน  
ของการเมืองในระดับจุลภาค  
(Micropolitics) ที่ว่าด้วยการ  
ศึกษาการเมืองในหน่วยย่อย  
การเมืองระดับนี้จะเน้นศึกษาไปที่

---

\*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตัวปัจเจกชนในฐานะที่เป็นนักคิดหรือผู้กระทำในโลกการเมือง ตลอดจนไปถึงการศึกษาถึงลัทธิความเชื่อและอุดมการณ์ ตลอดจนจนปฏิบัติการทางการเมืองของกลุ่มย่อยต่าง ๆ อาทิเช่น ครอบครัว คณะกรรมการชุดต่าง ๆ หรือ คณะลูกขุน เป็นต้น นอกจากนั้น ลัทธิอุดมการณ์ทางการเมืองยังถือเป็นการเมืองในระดับมหภาค (Macropolitics) ที่ว่าด้วยการศึกษาการเมืองในหน่วยใหญ่ ในฐานะที่เป็นแนวกำหนดทิศทางของระบบเศรษฐกิจการเมืองของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกอีกด้วย

สาระสำคัญของบทความนี้จะประกอบด้วย 1) ความเชื่อและระบบความเชื่อทางการเมือง (Political Beliefs & Belief Systems) 2) วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) 3) ลัทธิอุดมการณ์ทางการเมือง (Political Ideology) และ 4) บทสรุป

## 1. ความเชื่อและระบบความเชื่อทางการเมือง

### ก. ความเชื่อทางการเมือง

โดยปกติแล้วการที่คนเราจะมียุทธศาสตร์ของตอบทางการเมืองอย่างหนึ่งอย่างใดออกไปย่อมเป็นธรรมดาอยู่เองที่จะต้องเกี่ยวโยงไปถึงพื้นฐานภูมิรู้เกี่ยวกับโลกการเมืองของผู้คน ดังกรณีที่มีการรณรงค์ต่อสู้กันทางการเมืองในเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2538-2539 ระหว่างฝ่ายที่สนับสนุนให้มีการปฏิรูปการเมืองด้วยการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทั้งฉบับเพื่อให้เป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น กับอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งต่อต้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยที่ฝ่ายแรกเรียกร้องให้ผู้สนับสนุนติดธงหรือผืนผ้าสีเขียวต้องอ่อนตามสถานที่สาธารณะต่าง ๆ รวมทั้งรถยนต์ ด้วยมีสมมติฐานว่าสีเขียวต้องอ่อนเป็นสัญลักษณ์ของชนอภยชนซึ่งกำลังจะออกงามเติบโต เปรียบได้กับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่จะช่วยให้สังคมไทยพัฒนาสภาพต่อไป ขณะที่ฝ่ายหลังรณรงค์ให้ติดธงสีเหลือง โดยมีนัยว่าจะเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาที่เน้นให้อนุรักษ์แนวคิดเดิมแบบไทย ๆ เอาไว้

จากตัวอย่างเหตุการณ์ทางการเมืองที่ยกมาเป็นอุทาหรณ์ สามารถนำไปสู่การวิเคราะห์เชื่อมโยงถึงความเชื่อทางการเมืองของคนไทยได้เป็นขั้นตอนดังนี้ คือ

เริ่มแรกที่เดียวคงจะต้องเกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจ (Knowledge) ของผู้  
นั้นต่อที่มาที่ไปของเรื่องนั้น ๆ ก่อนว่าบุคคลนั้นล่วงรู้ถึงที่มาของการติดธงสีดัง  
กล่าวในฐานะที่เป็นอุปกรณ์ในการรณรงค์ทางการเมืองหรือไม่ ต่อจากนั้นก็จะเป็น  
เรื่องของความรู้สึก (Feeling) ต่อสิ่งนั้น เช่นว่ามีความรู้สึกโกรธแค้นหรือตื่นตัว  
กับเรื่องดังกล่าว หรือมีความรู้สึกแปลกแยก เป็นต้น แล้วจึงก่อให้เกิดปฏิกิริยา  
ด้วยการประเมิน (Assessment) ว่าจะมีการตัดสินใจกระทำการใด ๆ ลงไป  
เช่น ตัดสินใจเข้าร่วมสนับสนุนหรือต่อต้านฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือไม่ให้ความ  
สนใจเข้าร่วมใด ๆ เป็นต้น

รูปแบบของปฏิกิริยาที่แตกต่างกันดังกล่าวนับเป็นบ่อเกิดของความเชื่อ  
ทางการเมืองของคนเราใน 3 ลักษณะด้วยกันคือ 1) การรับรู้ (Cognitive  
Orientation) 2) การเกิดความรู้สึก (Affection Orientation) และ 3) การ  
ประเมินค่า (Evaluative Orientation)

(1) การรับรู้ โดยทั่วไปคนเรามักมีแนวโน้มไปในทางที่เห็นว่าสิ่งที่ตน  
เชื่อนั้นเป็นข้อเท็จจริงทางการเมือง ซึ่งจริง ๆ แล้วเรื่องนั้นอาจจะเป็นเรื่องจริงแท้  
หรือไม่ก็อาจกลายเป็นเรื่องที่ไม่มีความจริงโดยสิ้นเชิงก็อาจเป็นได้ อย่างไรก็ตาม  
การรับรู้ของคนเราที่จะเป็นพื้นฐานของความเชื่อทางการเมืองนั้นมีมากมายหลาย  
อย่าง อาทิเช่น ความรู้ทางการเมืองเกี่ยวกับท้องถิ่น ภูมิภาคและประเทศชาติ  
ของตน ตลอดจนไปถึงโลกการเมืองอันกว้างขวางอีกด้วย นอกจากนั้นยังอาจ  
หมายรวมไปถึงการรู้ข้อเท็จจริงทางการเมืองอื่น ๆ อีก เช่น ชื่อผู้นำทางการเมือง  
เมืองคนสำคัญ นโยบายสาธารณะบางประการที่นักการเมืองบางฝ่ายให้การ  
สนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ ทางการเมือง หรือเรื่องราวสาระต่าง ๆ ของประเทศชาติ  
 อาทิเช่น เหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ทางการเมืองในประวัติศาสตร์ สาระสำคัญของ  
รัฐธรรมนูญ หรือการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ เป็นต้น

(2) การเกิดความรู้สึก ขั้นตอนนี้หมายถึงการที่สภาวะการณ์ทางการเมือง  
เมืองที่เกิดขึ้นได้เป็นตัวกระตุ้นผู้คนให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ขึ้นมา ดัง  
กรณีตัวอย่างที่ว่า สภาวะการณ์ทางการเมืองต่อไปนี้จะกระตุ้นให้เกิดความรู้สึก  
หรือปฏิกิริยาอย่างไร เช่น เมื่อเห็นธงไตรรงค์หรืออนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เมื่อ  
ได้ยินผู้นำทางการเมืองต่างชาติวิพากษ์วิจารณ์ระบอบการเมืองไทยว่าไม่เป็น

ประชาธิปไตย เมื่อถึงเวลาเลือกตั้งแล้วไม่พอใจคุณสมบัติของผู้สมัครและนโยบายของพรรคการเมือง หรือไม่เห็นด้วยกับแนวทางของกลุ่มผู้เดินขบวนประท้วงที่เห็นแก่ประโยชน์เฉพาะของกลุ่มตน เป็นต้น กรณีดังกล่าวจึงขึ้นอยู่กับว่า มันได้ไปเกิดผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้คนมากน้อยเพียงใด ในอันที่จะนำไปสู่ขั้นตอนต่อไป

(3) การประเมินค่า นับเป็นขั้นตอนสุดท้ายก่อนที่จะเราจะตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป เกี่ยวกับสภาวะการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น นั่นคือต้องอาศัยการประเมินค่าด้วยการสังเคราะห์ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมกับอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อเรื่องนั้น ๆ เป็นสำคัญ ดังตัวอย่างที่เกิดขึ้นในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปปี พ.ศ. 2540 ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่งของไทย ปรากฏว่ามีสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) บางส่วนเสนอให้ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญว่าประเทศไทยมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ต่อประเด็นนี้ ปรากฏว่าได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาขึ้นมามากมาย เนื่องจากเป็นประเด็นที่ไปกระตุ้นให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกันจากหลายฝ่าย อาทิเรื่องของหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยที่พึงยึดมั่นในเรื่องสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลอันไม่พึงละเมิด หรือหลักการที่เคารพในความเชื่อถือศรัทธาของทุกศาสนา และการที่รัฐจะพึงให้การอุปถัมภ์ทุกศาสนาโดยเสมอภาคกัน เป็นต้น

ในที่สุดหลังจากที่ได้ถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง รวมทั้งผ่านการทำประชาพิจารณ์ (Public Hearing) จากการรับฟังทัศนะจากประชาชน จึงทำให้ได้ข้อสรุปในเชิงของการประเมินค่าได้ว่า ไม่สมควรระบุแนวคิดดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญ เนื่องจากอาจนำไปสู่ความแตกแยกแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่ายขึ้นมาได้ ตัวอย่างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการตัดสินใจประเด็นต่าง ๆ ทางการเมืองจะเข้าไปเกี่ยวข้องโยงใยกับขั้นตอนต่าง ๆ ทั้งการรับรู้ การเกิดความรู้สึก กระทั่งนำไปสู่การประเมินค่าในท้ายที่สุด ซึ่งการประเมินค่านี้เองที่ถือเป็นความเชื่อทางการเมืองพื้นฐานของคนเรา

วิธีการที่จะช่วยให้สามารถล่วงรู้ถึงแนวทางทางการเมือง (Political Orientation) ของผู้คนได้นั้นจำเป็นต้องนำเอาความเชื่อบางอย่างของผู้คนมาจำแนกแยกแยะ ทั้งนี้ด้วยการถามคำถาม อาทิเช่น ความรู้พื้นฐานทางการเมือง

ว่ารู้จักชื่อประธานาธิบดีหรือนายกรัฐมนตรีของประเทศตนหรือไม่ หรือว่ารู้สึกอย่างไรต่อข้อเท็จจริงที่ว่ารัฐบาลได้ทุ่มเงินไปอุดหนุนเพื่อช่วยฟื้นฟูภาคธุรกิจโดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับภาคเกษตรกรรมเท่าที่ควร หรือรู้สึกอย่างไรต่อข่าวที่ว่ามีการเมืองกับข้าราชการร่วมกันทุจริตยกยอกงบประมาณแผ่นดิน หรือรู้สึกอย่างไรต่อนโยบายการสร้างเขื่อนหรือโรงงานไฟฟ้าปรมาณูซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว เป็นต้น

นอกจากการวิเคราะห์แนวทางการเมืองในระดับปัจเจกบุคคลแล้ว เรายังสามารถวิเคราะห์ทัศนะของมหาชนหรือสาธารณชนในรูปของการสำรวจมติมหาชน (Public Opinion Polls) หรือสำรวจโพลล์ได้ด้วย ซึ่งโดยปกติแล้วก็มักจะมีสำนักหรือสถาบันการศึกษาและสื่อมวลชน ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ โดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์ออกมาสำรวจประเด็นทางการเมืองที่เป็นปัญหาสาธารณะต่าง ๆ กันเป็นประจำ เช่น สำนักเกลดอล์ฟ โพลล์ (Gallup Poll) ของสหรัฐอเมริกา หรือในกรณีของไทยก็มีมากมายหลายสำนักเช่นกัน ในกรณีสถาบันการศึกษา ก็เช่น เอแบคโพลล์ (ABAC Poll) สถาบันราชภัฏ (สวนดุสิตโพลล์) หรือสื่อมวลชนก็เช่น มติชนโพลล์ เป็นต้น ตัวอย่างของการสำรวจที่มักนิยมทำกันโดยทั่วไปเป็นประจำก็คือการสำรวจคะแนนนิยมของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดี หรือเป็นสมาชิกรัฐสภา หรือคะแนนเสียงความนิยมโดยรวมของพรรคการเมืองหนึ่ง ๆ เป็นต้น

นอกจากนั้น ปัจจุบันก็มักมีการสำรวจเรื่องราวอันเป็นประเด็นสาธารณะตามวาระโอกาสต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ เช่น คะแนนเสียงความนิยมในตัวผู้นำรัฐบาลหรือผลงานของรัฐบาลโดยรวม ดังกรณีคดีอื้อฉาวทางเพศระหว่างประธานาธิบดีบิลล์ คลินตัน แห่งสหรัฐอเมริกากับโมนิกา ลูวินสกี เป็นต้น หรือทัศนคติของประชาชนต่อนโยบายบางประการของรัฐบาลที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อประชาชน อาทิ นโยบายของรัฐบาลไทยในการสร้างเขื่อนท่าเกี๊ยะ ฯลฯ นโยบายแปรรูปรัฐวิสาหกิจ หรือนโยบายปรับสถานะของหน่วยงานราชการไปเป็นองค์กรมหาชนรัฐอิสระ ในกรณีโรงพยาบาล สถานีโทรทัศน์ช่อง 11 และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นต้น

สำหรับเหตุผลที่ว่าทำไมจึงต้องเอาใจใส่หรือให้ความสำคัญกับประชาชน

ทั้งในส่วนของปัจเจกบุคคลและโดยเฉพาะในส่วนของสาธารณชน ก็เนื่องจากว่าเป็นไปตามกระแสการเติบโตของการสนใจเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) ของภาคประชาสังคมในปัจจุบันนั่นเอง ต่อกรณีนี้ หากจะวิเคราะห์เจาะลึกกันต่อไปก็น่าจะได้คำตอบเพิ่มเติมได้ว่า การตัดสินใจในการดำเนินนโยบายสาธารณะของรัฐบาลต่างล้วนส่งผลกระทบต่อประชาชนไม่โดยตรงก็โดยอ้อมนั่นเอง กรณีตัวอย่างของไทยก็เช่น นโยบายของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ที่ต้องการให้ผลักดันแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้านคือ สหภาพพม่า สาธารณรัฐประชาชนลาวและกัมพูชากลับไป เพื่อจะได้มีตำแหน่งงานมารองรับแรงงานไทยที่กำลังตกงานเนื่องจากประเทศประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจ และแม้ผลการสำรวจประชามติจะสนับสนุนนโยบายดังกล่าว ทว่าฝ่ายนายจ้างกลับยังต้องการจ้างแรงงานต่างด้าวต่อไป เพราะนอกจากจะเสียค่าจ้างแรงงานถูกกว่าแรงงานไทยแล้ว ในหลายกิจการที่เป็นงานหนักก็ไม่สามารถหาลูกจ้างคนไทยทำได้ง่ายนัก เช่น กิจการประมง โรงสี เป็นต้น ต่อกรณีนี้ แม้รัฐบาลจะยืนยันในนโยบายเดิมแต่ก็จำเป็นต้องโอนอ่อนขยายระยะเวลาออกไป เพราะมีเช่นนั้นนายจ้างไทยก็จะขู่รัฐบาลว่าจะปิดกิจการเพราะไม่สามารถจะหาคนไทยมาทดแทนได้ นี่นับเป็นตัวอย่างอันดีของความจำเป็นที่จะต้องประมวลความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมาวิเคราะห์เพื่อประกอบการตัดสินใจนโยบายสาธารณะของรัฐบาลให้เกิดผลดีกับส่วนรวมมากที่สุด

อย่างไรก็ดี มีข้อพึงสังวรในการทำการสำรวจประชามติว่า จะต้องกระทำอย่างมีหลักเกณฑ์และด้วยความรอบคอบ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เกิดการบิดเบือนนำเอาผลการสำรวจไปใช้อ้างอิงเพื่อรองรับความประสงค์ของบางกลุ่มบางฝ่ายได้ หลักเกณฑ์อันจำเป็นเบื้องต้นที่สุดก็คือจะต้องสำรวจจากการสุ่มตัวอย่างกลุ่มเป้าหมาย (Sampling) ที่สามารถเป็นตัวแทนที่แท้จริงของประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการโดยมีจำนวนพอเพียงแทนค่าทางสถิติที่จำเป็นได้ เช่น ต้องสอบถามกระจายไปตามกลุ่มเพศ วัย การศึกษา ฐานะรายได้ และถิ่นที่อยู่อย่างทั่วถึง นอกจากนั้นในส่วนเนื้อหาของคำถามก็มีความสำคัญ ต้องระมัดระวังอย่างมากที่จะต้องป้องกันมิให้ตั้งคำถามแบบอคติลำเอียงเพื่อหวังผลโน้มนำให้ผู้ตอบคำถามให้คำตอบตามที่ผู้ถามประสงค์ ทั้งนี้รวมทั้งจะต้องระมัดระวังถ้อย

คำในการตั้งคำถามซึ่งอาจเกิดการชี้นำทำให้คำตอบที่ได้รับบิดเบี้ยวไป ทางด้านผู้ตอบเองก็เช่นกัน จำเป็นจะต้องหาทางเพื่อให้ได้คำตอบจากผู้ที่สามารถเป็นตัวแทนที่แท้จริงของกลุ่มคนที่ต้องการสำรวจให้ได้ ทั้งนี้เพื่อจะสามารถใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ได้อย่างแม่นยำ

ข้อพึงระวังในการสำรวจประสามติแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) หรือการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ดังที่กล่าวมาข้างไม่ได้หมดแค่นั้น ในขั้นตอนการวิเคราะห์ผลก็ยังคงต้องคำนึงถึงอีกด้วยว่า การตีความข้อมูลที่คาดว่าจะได้รับมาอย่างแม่นยำและมีความลำเอียงน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้นั้นจะสามารถวิเคราะห์ได้ในแง่มุมใดบ้างในอันที่จะให้ได้รับคำตอบที่ถูกต้อง ยุติธรรมที่สุด และแม้จะพยายามทำการสำรวจวิเคราะห์อย่างรอบคอบเป็นกลางอย่างมากที่สุดแล้วก็ตาม ในที่สุดก็อาจเป็นไปได้ว่าผลลัพธ์ที่ได้อาจจะเจเนบิตเบือนไปจากที่ได้ทำการศึกษาสารวจมา ยกตัวอย่างเช่น การทำนายผลการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หรือการออกเสียงประชามติรับรองรัฐธรรมนูญของประชาชนอาจไม่เป็นไปตามผลการสำรวจ ทั้งนี้อาจเป็นผลจากตัวแปรสำคัญที่เกี่ยวข้องได้แปรเปลี่ยนไป และส่งผลกระทบต่อผลการตัดสินใจของผู้ออกเสียงต่อมา อาทิ ผู้สมัครที่มีคะแนนเสียงนำถูกชุดคู่ขั้วพฤติกรรมไม่ชอบมาพากลต่าง ๆ จึงทำให้คะแนนเสียงตก หรือมีการค้นพบว่ารัฐธรรมนูญบางมาตราขัดกับหลักการสำคัญของอุดมการณ์ประชาธิปไตยจึงทำให้มีเสียงรับรองน้อย เป็นต้น

## ข. ระบบความเชื่อทางการเมือง

การที่คนเราจะเกิดมามีความคิดเห็นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะต่อประเด็นทางการเมืองหนึ่งใดนั้น ย่อมเป็นผลเนื่องมาจากการเชื่อมโยงของการรับรู้ในข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง การเกิดผลกระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้นั้น และการประเมินค่าสิ่งนั้นเพื่อประกอบการตัดสินใจกระทำการใด ๆ ทางการเมืองลงไป ขั้นตอนดังกล่าวเป็นการประมวลความรู้ทางการเมืองที่มีอยู่เข้ากับข้อมูลใหม่ที่ได้รับเพิ่มเติมเข้ามา เพื่อประกอบกันกำหนดเป็นความคิดออกมา และแน่นอนว่าย่อมเป็นที่มาของระบบความเชื่อของคนเราต่อมา

ในแง่องค์ประกอบของระบบความเชื่อของคนเรานั้นน่าจะประกอบไป

ด้วยหลายเงื่อนไขและปัจจัย อาทิ เนื้อหาของความเชื่อ สาระสำคัญของความเชื่อ ระดับความซับซ้อนของความเชื่อ ความคงเส้นคงวาของความเชื่อ ความยั่งยืนของความเชื่อและอิทธิพลจากแรงกระตุ้นของความเชื่อที่มีต่อการลงมือปฏิบัติ การทางการเมืองของผู้นั้น เหล่านี้นับว่าเป็นปัจจัยที่เข้ามามีส่วนกำหนดความเชื่อของคนเราให้มีความเข้มข้นหรือเจือจางต่างกันไป และแน่นอนว่าย่อมเป็นตัวกำหนดสำคัญต่อการตัดสินใจกระทำการใด ๆ ทางการเมืองของคนเราให้ต่างกันไปด้วยว่าจะกระทำหรือไม่กระทำ ใช้สันติวิธีหรือรุนแรง ชั่วครั้งชั่วคราวหรือต่อเนื่อง ปิดลับหรือเปิดเผย หรือแม้กระทั่งว่าจริงใจหรือเสแสร้ง เป็นต้น

สำหรับระบบความเชื่อของคนเรานั้นอาจจำแนกได้เป็น 2 ประเภทคือ 1) ระบบความเชื่อในหมู่สาธารณชน (Mass Public) และ 2) ระบบความเชื่อในกลุ่มผู้นำ (Elites)

(1) ระบบความเชื่อในหมู่สาธารณชน เมื่อพิจารณาโดยเปรียบเทียบแล้วพบว่าระบบความเชื่อของมวลชนจะมีลักษณะเรียบง่ายและคับแคบกว่าของกลุ่มผู้นำ โดยมักจะมียุทธศาสตร์ประกอบรวมน้อย ๆ กันในหลายประการดังนี้คือ ผู้คนทั่วไปมักไม่ค่อยสนใจการเมือง หรือหากจะสนใจก็มักจะต้องเป็นประเด็นที่จับต้องได้ชัดเจน ไม่มีลักษณะเป็นแนวคิดทางการเมืองที่คลุมเครือชนิดที่ต้องตีความมากมาย รวมทั้งที่ว่าคนทั่ว ๆ ไปยังมักสนใจใคร่รู้เรื่องราวทางการเมืองเฉพาะที่ส่งผลกระทบในระยะสั้นและระยะกลางอันไม่ไกลนักมากกว่าที่มีผลในระยะยาว และในขณะที่ผู้คนมักมีความเชื่อพื้นฐานที่ค่อนข้างคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงง่าย ๆ นั้น ทว่ากลับเปลี่ยนแปลงความเชื่อได้อย่างง่ายดายในช่วงเวลาอันสั้นเมื่อคิดว่าได้รับข้อมูลใหม่ทางการเมือง ทั้งนี้เป็นผลจากการขาดความสนใจที่จะต้องทำความเข้าใจถึงความสลับซับซ้อนทางการเมืองอย่างจริงจังนั่นเอง

นอกจากนั้นยังพบว่าผู้คนทั่วไปมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนความเชื่อทางการเมืองไปได้ง่าย ๆ หากพบว่าเรื่องนั้น ๆ ไม่ใช่ประโยชน์ของฝ่ายตน นับเป็นการไม่ให้ความสำคัญหรือความสนใจกับทุกฝ่ายอย่างเสมอหน้ากัน อาทิ คนไทยทั่วไปต้องการได้รับสิทธิเสรีภาพโดยเท่าเทียมกัน แต่กลับรู้สึกไม่พอใจหรือไม่สนับสนุนการเคลื่อนไหวชุมนุมเรียกร้องสิทธิของกลุ่มต่าง ๆ เช่น “กลุ่มสมัชชาคนจน” ที่ตนไม่มีผลประโยชน์ร่วม โดยไม่ยอมรับฟังเหตุผลใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นต้น รวมทั้ง

ประเด็นที่ว่าเนื้อหาสาระของความเชื่อของผู้คนโดยทั่วไปก็อาจไม่ค่อยถูกต้องเท่าใดนัก เช่นบางคนก็อาจไม่ได้สนใจติดตามตรวจสอบพฤติกรรมของนักการเมืองที่ตนคิดว่าสุจริตหรือทุจริตอย่างจริงจัง เพียงแต่เชื่อตาม ๆ กันมา เป็นต้น

(2) ระบบความเชื่อในกลุ่มผู้นำ โดยทั่วไปแล้ว ระบบความเชื่อของผู้นำมักมีความหมายในสังคมเนื่องจากพวกเขามีบทบาทสำคัญทางการเมือง จึงส่งผลกระทบต่อความเชื่อของสาธารณะเป็นธรรมดา หากจะกล่าวโดยเปรียบเทียบกันแล้วก็จะพบว่ามีความแตกต่างจากระบบความเชื่อของสาธารณชนทั่วไป นั่นคือมีลักษณะตรงกันข้ามกันเป็นส่วนใหญ่ เพราะมีลักษณะที่เป็นนามธรรมมากกว่า แม่นตรงมากกว่า ชัดช้อนกว่า มั่นคงมากกว่าและกว้างขวางกว่านั่นเอง ลักษณะที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งของปัจเจกบุคคลในกลุ่มผู้นำ โดยเฉพาะในหมู่ผู้ที่มีความคิดความอ่านทันสมัยก็คือ พวกเขาแต่ละคนยังมีความเชื่อที่ค่อนข้างจะเป็นตัวของตัวเองในเรื่องต่าง ๆ อย่างเสรี เช่นบางคนก็เชื่อมั่นในเรื่องหลักสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลอย่างเต็มที่ หรือบางคนก็เชื่อว่าควรจะให้รัฐเข้าไปมีบทบาทแทรกแซงหรือควบคุมสาธารณกิจมากบ้างน้อยบ้างต่างกันไปเพื่อประโยชน์สุขร่วมกันของสังคม เป็นต้น ระบบความเชื่อดังกล่าวนี้อาจกลายเป็นประเด็นในการพิจารณาชัดเจนขึ้นในเนื้อหาตอนถัดไปที่ว่าด้วยอุดมการณ์

## 2. วัฒนธรรมทางการเมือง

โดยแนวคิดพื้นฐานแล้ว วัฒนธรรมทางการเมืองซึ่งหมายถึงทัศนคติ ความเชื่อและความโน้มเอียงทางการเมืองของคนเรา ตลอดจนทัศนคติที่มีต่อระบบการเมืองและบทบาทของตนเองที่มีในระบบการเมือง มักจะกินความถึงปัจเจกบุคคลจำนวนมาก จึงทำให้คล้ายกับจะออกนอกกรอบของการเมืองระดับจุลภาคหรือระดับปัจเจกบุคคลไป แต่ทว่าในที่นี้มุ่งหมายจะวิเคราะห์ในระดับปัจเจกเป็นสำคัญ

ในแง่ขอบเขตของวัฒนธรรมทางการเมืองนั้นย่อมจะขึ้นอยู่กับอาณาบริเวณหรือพื้นที่ที่จะศึกษาเป็นสำคัญ เช่นการคำนึงถึงเชื้อชาติหรือศาสนาของชุมชนในประเทศที่จะทำการศึกษา โดยอาจกำหนดตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์

ประกอบด้วย อาทิ ความเป็นคนเชื้อสายลาว ชาวอีสาน คนไทย ชาวเอเชีย-อาคเนย์ หรือคนเอเชีย เป็นต้น หรืออาจเน้นไปที่ชุมชนที่มีเอกลักษณ์บางอย่างร่วมกัน อาทิ กรณีคนที่นับถือศาสนาอิสลาม ชุมชนชาวมุสลิมที่นับถือศาสนาอิสลามในสิ่งจังหวัดภาคใต้ของไทย ชุมชนอิสลามในตะวันออกกลาง หรือชุมชนอิสลามโลก เป็นต้น หรือกรณีคนเชื้อสายจีนที่มีกลุ่มตระกูลเชื้ออาศัยอยู่ในประเทศภูมิภาคและระหว่างประเทศ เป็นต้น

ในการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองที่เน้นระดับปัจเจกบุคคลในที่นี้จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การศึกษาบุคลิกภาพประจำชาติ (National Character) และ 2) การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

### ก. การศึกษาบุคลิกภาพประจำชาติ

การศึกษาประเด็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมจะให้ความสำคัญกับเรื่องบุคลิกภาพประจำชาติ โดยเชื่อว่าหากสามารถวิเคราะห์ลักษณะบุคลิกภาพประจำชาติของชาติหนึ่งชาติใดได้แล้ว ก็จะสามารถทำนายหรืออธิบายพฤติกรรมทางการเมืองของชนชาตินั้นได้ด้วย ทว่าก็มีได้หมายความว่า จะสามารถใช้ได้กับปัจเจกบุคคลทุกคน เพียงแต่สามารถอธิบายได้ในภาพรวมแบบมหภาคเท่านั้น ตัวอย่างเช่น มีการศึกษาบุคลิกภาพประจำชาติของคนอังกฤษในระดับชนชั้นปกครองระดับสูงแล้วพบว่ามีความลักษณะเด่นอยู่ในการรู้จักควบคุมอารมณ์ รู้จักความพอเหมาะพอควร เชื่อมมั่นในเรื่องการแบ่งลำดับชั้นของคนและความเหนือกว่าของประเทศตน รวมทั้งนิยมสร้างสายสัมพันธ์กับผู้มีอิทธิพลรุ่นเก่าหรือในกรณีวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนในประเทศกำลังพัฒนารวมทั้งไทยด้วย ก็มักจะมีลักษณะยึดโยงอยู่กับผู้มีอำนาจบาบริในระบบอุปถัมภ์ ไม่กล้าแสดงออกหรือวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง ยอมรับความเหลื่อมล้ำในสังคม ตลอดจนเชื่อในกฎแห่งกรรมว่าแล้วแต่อำนาจศักดิ์สิทธิ์จะดลบันดาล เป็นต้น

อย่างไรก็ดี แม้อาจเหมือนว่าการศึกษาบุคลิกภาพประจำชาติดังกล่าวจะช่วยให้เกิดมีความสามารถเฉพาะตัวในการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองและปฏิบัติการทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมก็ตาม ทว่าต่างก็ยอมรับกันว่า เป็นการอธิบายในแบบกว้าง ๆ ที่ไม่แม่นยำตรงกับสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น

ขึ้นจริงมากเท่าใดนัก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นักวิชาการทางการเมืองส่วนมากมักเห็นว่าเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพต่อการวิเคราะห์ทำนายพฤติกรรมทางการเมืองของผู้คนในประเทศต่าง ๆ ที่มักมีความสลับซับซ้อนได้ไม่มากมายอะไรนัก

## ข. การวิจัยเชิงสำรวจ

ด้วยจุดอ่อนของการศึกษาบุคลิกภาพประจำชาติเพื่อวิเคราะห์วัฒนธรรมทางการเมืองดังกล่าว ต่อมาได้มีการพัฒนาเป็นการวิจัยเชิงสำรวจขึ้นในภายหลัง ในลักษณะที่มีความเป็นระบบระเบียบแบบวิทยาศาสตร์ เทคนิควิธีการที่ใช้ในการวิจัยเชิงสำรวจก็เริ่มด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นก็ถามคำถามตามที่ได้เตรียมไว้เพื่อเจาะลึกให้ได้มาซึ่งสิ่งที่มีความเชื่อและการกระทำทางการเมืองของผู้ตอบแต่ละคน เมื่อได้รับคำตอบแล้ว ผู้วิจัยก็ต้องทำการวิเคราะห์หาแบบแผนของวัฒนธรรมทางการเมืองของกลุ่มประชากรที่ทำการศึกษาต่อไป

การศึกษาวรรณกรรมทางการเมืองในแบบการวิจัยเชิงสำรวจของนักวิชาการบุกเบิกที่เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางได้แก่เรื่องวัฒนธรรมของพลเมือง (The Civic Culture) โดย เกเบรียล อัลมอนด์ (Gabriel Almond) และซิดนีย์ เฮอร์บา (Sidney Verba) ในปี พ.ศ. 2506 ทั้งนี้โดยศึกษาใน 5 ประเทศ คือ อิตาลี เม็กซิโก สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และเยอรมนีตะวันตก ดังมีตัวอย่างคำถามดังนี้คือ

1) ถ้าหากคุณกล่าวแสดงความคิดเห็นที่มีต่อข้าราชการ คุณคิดว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง ระหว่างประเด็นที่ว่า พวกข้าราชการจะรับฟังอย่างตั้งใจหรือให้ความเอาใจใส่เพียงเล็กน้อย หรือว่าไม่สนใจสนใจใด ๆ ทั้งสิ้น

2) คุณสามารถบอกชื่อผู้นำพรรคการเมืองคนสำคัญ ๆ ในประเทศได้ไหม

3) ถ้าหากเทศบาลออกกฎระเบียบที่คุณเห็นว่าไม่เป็นธรรมหรือเป็นภัยอันตรายออกมา คุณคิดว่า你会ทำอะไรบ้างไหม

4) คุณเคยเกิดความรู้สึกโกรธซึ่งอะไรในระหว่างที่มีการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งบ้างไหม

5) คุณจะรู้สึกเช่นไรถ้าลูกชายหรือลูกสาวของคุณไปแต่งงานกับผู้สนับ-

สนุนพรรคการเมืองฝ่ายตรงกันข้ามกับพรรคที่คุณสนับสนุน คุณจะรู้สึกยินดีหรือรู้สึกไม่พอใจ หรือว่าไม่รู้สึกละเลย

6) ปกติคุณพูดคุยเรื่องการบ้านการเมืองกับคนอื่นบ่อยไหม

ผลจากการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจเรื่องวัฒนธรรมของพลเมืองของอัล-มอนต์และเวอร์บานาไปสู่ข้อสรุปได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองหลัก ๆ ของคนเราในประเทศต่าง ๆ สามารถแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบคือ

(1) แบบคับแคบ (Parochial) เป็นแบบที่ประชาชนจะขาดทัศนคติความรับรู้ทั้งในเรื่องระบบการเมือง (Political System) ผลลัพธ์ทางการเมือง (Political Outputs) ปัจจัยที่เป็นตัวก่อผลทางการเมือง (Political Inputs) และการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participant)

(2) แบบไพร่ฟ้า (Subject) เป็นแบบที่ประชาชนจะขาดทัศนคติความรับรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นตัวก่อผลทางการเมืองและขาดการมีส่วนร่วมทางการเมือง

(3) แบบมีส่วนร่วม (Participant) เป็นแบบที่ประชาชนมีทัศนคติรับรู้และมีส่วนร่วมในทุก ๆ ส่วนที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าต่อมาจะได้มีการศึกษาวิจัยในเชิงประจักษ์อย่างเป็นระบบระเบียบซับซ้อนมากขึ้น ทว่าการศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรมของพลเมือง” ดังกล่าวก็ได้ช่วยปูพื้นฐานให้สามารถจำแนกวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนในประเทศต่าง ๆ ออกเป็น 3 ลักษณะใหญ่ ๆ อย่างเด่นชัด นั่นคือประเทศด้อยพัฒนาจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ ประเทศกำลังพัฒนาจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า และประเทศพัฒนาแล้วจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม ในแง่นี้จึงทำให้สามารถมองภาพวัฒนธรรมทางการเมืองได้ทั้งในระดับมหภาคของประเทศโดยรวม และในระดับจุลภาคของประชาชนส่วนใหญ่ โดยยังมีข้อสงสัยที่จะต้องลงไปศึกษาวิจัยในเชิงประจักษ์เป็นกรณี ๆ ไปเพื่อยืนยันสมมติฐานดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากประเทศต่าง ๆ ก็อาจจะมีระดับความเข้มข้นของวัฒนธรรมทางการเมืองต่างกันไป โดยมีส่วนผสมของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอื่นอยู่ด้วย และภายใต้เงื่อนไขเดียวกันนี้ก็

จะหมายรวมถึงด้วยว่า วัฒนธรรมทางการเมืองในระดับปัจเจกบุคคลในแต่ละประเทศมิใช่จะเหมือนกันหมดทุกคนไป รวมทั้งต้องตระหนักในข้อเท็จจริงที่ว่า พฤติกรรมความเชื่อของปัจเจกชนในสังคมย่อมมีลักษณะพลวัตสามารถจะพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลา

### 3. ลัทธิอุดมการณ์ทางการเมือง

ความสัมพันธ์ระหว่างลัทธิ (Doctrine) และอุดมการณ์ (Ideology)ทางการเมืองนับว่าเกี่ยวข้องกับทั้งมนุษย์และรัฐไปพร้อม ๆ กันเมื่อพิจารณาในระดับจุลภาคและมหภาค สำหรับความหมายในระดับบุคคลแบบจุลภาคนั้น ลัทธิอุดมการณ์จะหมายถึงแนวคิดทฤษฎีที่มีรากฐานของหลักการบางประการ ซึ่งทำให้ผู้ที่ฝักใฝ่เกิดความศรัทธาเลื่อมใสและอยากจะเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้รู้สึกตามไปด้วย ขณะที่ความหมายของการเมืองในวงกว้างจะหมายรวมไปถึงเรื่องอำนาจผลประโยชน์และอุดมการณ์ไปพร้อมกัน ดังนั้น ความหมายรวมของลัทธิอุดมการณ์ทางการเมืองในระดับรัฐแบบมหภาคจึงหมายถึงแนวคิดทฤษฎีที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีความเลื่อมใสและยอมรับเป็นแนวทางในการต่อสู้กับกลุ่มอื่นเพื่อช่วงชิงอำนาจการปกครอง ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หรือเพื่อเผยแพร่อุดมการณ์นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ลัทธิอุดมการณ์ทางการเมืองดังกล่าวจะต้องผ่านการนำไปผลักดันดำเนินการให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติต่อไป จึงจะมีผลเชื่อมโยงไปถึงระบบการเมืองการปกครองในระดับมหภาคต่อไปด้วย เหตุนี้เองทำให้ความหมายครอบคลุมไปถึงว่าหมายถึงหลักการทางการเมืองจากการผสมผสานทฤษฎีของนักปรัชญาหลายท่านมาประกอบกันเป็นระบบการเมืองการปกครอง โดยกำหนดถึงการจัดวางอำนาจ การจัดโครงสร้างทางการเมือง ระบุถึงความเกี่ยวพันระหว่างองค์กรที่ใช้อำนาจกับบุคคล พร้อมทั้งประโยชน์และคุณค่าที่จะพึงได้รับจากการปฏิบัติตามลัทธิอุดมการณ์นั้น ๆ ด้วย

ในการพิจารณาถึงลัทธิอุดมการณ์ทางการเมืองแม้จะเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางการเมืองด้วยก็ตาม ทว่าโดยพื้นฐานแล้วเป็นการแสดงออกถึงสิ่งอัน

พึงประสงค์ในเชิงบรรทัดฐานเสียมากกว่า โดยที่อุดมการณ์แต่ละแบบก็ย่อมมีเหตุผลเชิงตรรกะมารองรับเป็นธรรมดา นอกจากนั้น แต่ละอุดมการณ์ก็ย่อมมีสมมติฐานและแนวทางในการประเมินค่าเป็นของตนเอง ในที่นี้จะพิจารณาประเด็นสำคัญในการจำแนกความแตกต่างของลัทธิอุดมการณ์ออกเป็น 3 ประการด้วยกันคือ 1) ปัจเจกบุคคลกับธรรมชาติของมนุษย์ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม และ 3) หลักความเสมอภาคอันเหมาะสมระหว่างปัจเจกบุคคลในสังคม

1) ธรรมชาติของมนุษย์ในฐานะปัจเจก ลัทธิอุดมการณ์ต่าง ๆ ล้วนมีทัศนะเกี่ยวกับความเชื่อและพฤติกรรมทางการเมืองของคนเราแตกต่างกันไป โดยที่บางกลุ่มเห็นว่าพื้นฐานความต้องการตามธรรมชาติและค่านิยมต่าง ๆ ของมนุษย์ต่างถูกกำหนดติดตัวมาแต่กำเนิด ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งกลับเห็นในทางตรงกันข้ามว่าเป็นผลผลิตของสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์มากกว่า ในที่นี้จะเน้นพิจารณาประเด็นหลักไปที่สมมติฐานที่เชื่อว่าลัทธิอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นผลสืบเนื่องมาจากธรรมชาติโดยกำเนิดของแต่ละบุคคล อาทิเช่น มีพื้นฐานเป็นคนเห็นแก่ตัวหรือเอื้อเฟื้อ รุนแรงหรือไม่รุนแรง หรือว่าเจ้าอารมณ์หรือมีเหตุมีผล ตลอดจนในแง่ของการรู้จักปรับตัวในอันที่จะเปลี่ยนอุปนิสัยใจคอหรือความคิดความอ่านให้ต่างไปจากเก่าเพิ่มเติมของตน

2) ปัจเจกบุคคลกับสังคม ประเด็นที่เห็นต่างกันระหว่างลัทธิอุดมการณ์ต่าง ๆ ก็คือ อะไรเป็นความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม ข้อแตกต่างที่สำคัญก็คือฝ่ายหนึ่งเห็นว่าควรให้ปัจเจกชนมีเสรีภาพกระทำการต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าสังคมส่วนรวมจะเจริญรุ่งเรืองได้จำเป็นจะต้องควบคุม หรือจำกัดเสรีภาพของปัจเจกบุคคลไว้ในขอบเขตที่เหมาะสม เพื่อป้องกันมิให้คนเราใช้สิทธิเสรีภาพเกินขอบเขตกระทั่งไปทำลายคุณค่าดังกล่าวของสังคม

3) ความเสมอภาค ข้อคิดเห็นที่แตกต่างกันในประเด็นเรื่องความเสมอภาคอยู่ที่ฝ่ายหนึ่งเน้นไปที่เสรีภาพทางกฎหมาย ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเน้นความเสมอภาคทางด้านวัตถุปัจจัย สำหรับกลุ่มแรกเห็นว่าจำเป็นต้องให้คนเราได้รับความเท่าเทียมกันทางกฎหมายและสิทธิทางการเมือง ตลอดจนความเสมอ-

ภาคในโอกาส ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งกลับเห็นว่าคนเราควรได้รับวัตถุประสงค์ต่าง ๆ อย่างเสมอหน้ากันทั้งจากสินค้าหรือผลประโยชน์ต่าง ๆ โดยที่กลุ่มหลังนี้เรียกร้องความเสมอภาคอย่างทั่วด้านครอบคลุมไปถึงด้านสังคม เศรษฐกิจและกฎหมายพร้อมกันไปด้วย อย่างไรก็ตามก็มีความเห็นอื่นต่างออกไปอีกว่ามนุษย์เรามีความไม่เท่าเทียมกันโดยธรรมชาติอยู่แล้ว ดังนั้นจึงยากที่จะไปกำหนดด้วยบทกฎหมายใด ๆ เพื่อบังคับให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคมได้อย่างแท้จริง

ภายใต้เงื่อนไขการพิจารณาจำแนกลัทธิอุดมการณ์โดยดูจากความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนกับธรรมชาติของมนุษย์ กับสังคมและกับความเสมอภาคดังกล่าว ในที่นี้จะแบ่งประเภทออกเป็น 4 กลุ่มอย่างกว้าง ๆ คือ

1) อนุรักษนิยม (Conservatism) หรือที่เรียกว่าฝ่ายขวา เป็นลัทธิอุดมการณ์ที่เน้นการพิทักษ์รักษาแนวคิดและโครงสร้างสังคมเดิมในแบบที่มีการจัดจำแนกความแตกต่างของกลุ่มชนในสังคมเป็นชั้น ๆ

2) เสรีนิยม (Liberalism) หรือที่เรียกว่าฝ่ายกลาง จัดเป็นแนวที่เน้นให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพอย่างเสมอหน้ากัน โดยมีสมมติฐานว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะก่อให้เกิดการแข่งขันกันอย่างสันติทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง อันจะนำมาซึ่งความเจริญมั่งคั่งและสันติสุขในสังคม อย่างไรก็ตาม ในที่นี้จะเน้นไปที่เสรีนิยมแบบดั้งเดิม (Classical Liberalism)

3) สังคมนิยม (Socialism) หรือที่เรียกว่าฝ่ายซ้าย กลุ่มนี้มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่การสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยเฉพาะการพยายามขจัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ทั้งนี้โดยแบ่งออกเป็นสังคมนิยมแบบประชาธิปไตย (Democratic Socialism) กับสังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์หรือแบบมาร์กซ์-เลนิน (Communist Socialism or Marxist-Leninist Socialism)

4) ฟาสซิสต์ (Facism) และนาซี (Nazism) หรือที่เรียกว่าแบบผสมระหว่างฝ่ายขวากับฝ่ายซ้าย นั่นคือมีทั้งแนวคิดของฝ่ายอนุรักษนิยมและสังคมนิยมผสมกัน ในแนวอนุรักษนิยมก็คือมีลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจรัฐเป็นหนึ่งเดียวเพื่อรวมพลังของทุกหมู่เหล่าให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ร่วมของชาติ ทั้งนี้ภายใต้การชี้นำของผู้นำที่มีฐานะสูงกว่าผู้อื่นตามแบบชาตินิยม ขณะ

เดียวกันก็มีลักษณะแบบสังคมนิยมคือการมุ่งใช้กำลังในการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างรุนแรง เพื่อผลประโยชน์ร่วมของสังคมแบบสังคมนิยม ดังนั้นจึงนิยมเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่าลัทธิสังคมนิยม (Social Nationalism)

### ก. อนุรักษนิยม

เป็นลัทธิอุดมการณ์ที่เน้นรักษาค่านิยมของระบบสังคมเดิมที่ดำรงอยู่ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับชนบประเพณี เสถียรภาพความมั่นคงและความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ ศาสนาหรือพระเจ้า หรือว่ากษัตริย์และราชบัลลังก์ ทั้งนี้ นับเป็นลัทธิอุดมการณ์ที่มีแก่นความคิดอยู่ที่การมุ่งต่อต้านลัทธิเสมอภาคนิยม (Egalitarianism)

(1) ปัจเจกบุคคล ลัทธิอุดมการณ์อนุรักษนิยมมีสมมติฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่า แต่ละคนเกิดมาแตกต่างกันทั้งในแง่สติปัญญา ทักษะความสามารถและสถานภาพ เนื่องจากคนบางคนและคนบางกลุ่มจะเหนือกว่าคนอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้จึงยึดเชื่อต่อไปว่าคนกลุ่มดังกล่าวย่อมต้องอยู่ในตำแหน่งอำนาจในสังคม หรือไม่ก็ในรัฐบาลเป็นธรรมดา นอกจากนั้น ความไม่เชื่อมั่นในความเท่าเทียมกันของปัจเจกบุคคลยังหมายรวมไปถึงความไม่เชื่อว่าคนที่มีความผิดจะต้องมีพฤติกรรมทางการเมืองหรือสังคมที่เหมาะสมที่ควรเสมอไปอีกด้วย

(2) ปัจเจกบุคคลกับสังคม ลัทธิอุดมการณ์อนุรักษนิยมเห็นว่าปัจเจกบุคคลในสังคมมีความไม่เท่าเทียมกันโดยย่อมแตกต่างกันไปตามสถานภาพอำนาจหน้าที่หรือฐานะทรัพย์สิน สิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้สังคมอนุรักษนิยมจะได้รับการส่งเสริมก็ต่อเมื่อเอื้อต่อการสร้างสำนึกรับผิดชอบร่วมกันในการรักษาระเบียบแบบแผนของสังคมเท่านั้น ในขณะที่สังคมกลับให้สิทธิกับกลุ่มชนชั้นนำในสังคมที่จะครอบครองผลประโยชน์และปฏิบัติหน้าที่เพื่อธำรงไว้ซึ่งอำนาจ สถานภาพและความมั่งคั่งที่เหนือกว่า โดยที่ไม่ว่ารัฐบาลหรือใครก็ตามไม่สามารถจะเข้าไปจำกัดสิทธิใด ๆ ได้เลย สังคมรูปแบบนี้ยังยึดมั่นในแบบแผนประเพณีและศาสนามากกว่าเหตุผลเป็นเครื่องชี้นำสังคม โดยเห็นว่าภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สั่งสมมาแต่อดีตกาลย่อมจะมีคุณค่ามากกว่าความนิยมชั่วคราวยามของสังคมสมัยใหม่ที่จะมักจะผ่านมาแล้วก็ผ่านไปไม่ยั่งยืน

(3) ความเสมอภาค เนื่องจากลัทธิอุดมการณ์อนุรักษนิยมถือว่ามนุษย์ไม่เท่าเทียมกันมาตั้งแต่เกิดแล้ว จึงเห็นว่าความเชื่อตามลัทธิเสมอภาคนิยมนั้นเป็นความเห็นที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจากไปทำลายความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมที่มีความเห็นพ้องกันแบ่งเป็นลำดับชั้นตามธรรมชาติไปเสีย อันเป็นสาเหตุให้เกิดความขัดแย้งทางสังคมและเกิดความเปลี่ยนแปลงที่ผิดธรรมชาติต่อมา นอกจากนั้นยังเห็นว่าลัทธิเสมอภาคนิยมดังกล่าวกลับเป็นตัวทำลายสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลอันเป็นสิ่งที่มีความสำคัญไปเสียสิ้น เหตุนี้เองทำให้ลัทธิอุดมการณ์อนุรักษนิยมพยายามป้องกันไม่ให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปจากการยึดมั่นในค่านิยมแบบจารีตและสังคมแบ่งลำดับชั้น โดยเฉพาะไม่เห็นด้วยกับแนวทางของประเทศต่าง ๆ ในช่วงศตวรรษที่ 20 ที่รัฐบาลต่างใช้อำนาจเข้าไปบริหารจัดการเพื่อลดความแตกต่างทางสถานภาพและฐานะของคนในสังคมให้แคบลง ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าวทำให้ฝ่ายอนุรักษนิยมเรียกร้องให้รัฐปล่อยให้เป็นเรื่องของสิทธิธรรมชาติของปัจเจกชนที่จะมีความไม่เท่าเทียมกันเหมือนเดิม

หากพิจารณาถึงบุคคลที่จัดอยู่ในกลุ่มอนุรักษนิยมคนสำคัญ ก็มีอาทิ เอ็ดมัน เบิร์ก (Edmund Burke-พ.ศ. 2272-2340) ซึ่งเป็นอดีตรัฐมนตรีของอังกฤษ วินสตัน เชอร์ชิลล์ (Winston Churchill) อดีตนายกรัฐมนตรีของอังกฤษ ในส่วนของสหรัฐอเมริกาเช่น สาธุคุณเจมส์ เมดิสัน (James Madison) และอเล็กซานเดอร์ ฮามิลตัน (Alexander Hamilton) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันมักถือกันว่าลัทธิอุดมการณ์อนุรักษนิยมมีลักษณะบางประการใกล้เคียงกับลัทธิเสรีนิยมดั้งเดิมอย่างมาก

สำหรับตัวอย่างของการนำเอาลัทธิอุดมการณ์อนุรักษนิยมไปปฏิบัติในโลกปัจจุบันอย่างเด่นชัด ก็เช่นบางประเทศในเอเชียและตะวันออกกลาง อาทิ ประเทศบรูไน คูเวต เนปาล และซาอุดีอาระเบีย ซึ่งล้วนมีประมุขเป็นกษัตริย์จักรพรรดิหรือสุลต่าน ประเทศดังกล่าวต่างนำเอาหลักการแบ่งลำดับชั้น การยึดแบบแผนและประเพณีคล้ายกับที่นิยมประพฤติปฏิบัติกันในคริสต์ศตวรรษที่ 18 กลับมาใช้กันอีก ในกรณีของพรรคอนุรักษนิยมของอังกฤษก็มีจุดมุ่งหมายที่จะกลับไปเน้นคุณค่าจากจารีตแบบเก่า อาทิ เรื่องความรักชาติ รักครอบครัว เครื่องครัดศีลธรรมและยึดมั่นศาสนา เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พรรคอนุรักษนิยม

ของอังกฤษมีนโยบายที่จะส่งกำลังทหารเข้าไปปฏิบัติการในประเทศอื่น หรือ สนับสนุนการมีศาสนาประจำชาติ หรือไม่ก็บัญญัติกฎหมายห้ามการทำแท้งออก บังคับใช้นั่นเอง

## ข. เสรีนิยมดั้งเดิม

ลัทธิอุดมการณ์เสรีนิยมเกิดจากพื้นฐานความเชื่อมั่นในการส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพของมนุษย์อย่างเสมอภาคกันเป็นสำคัญ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทว่าต่อมาได้เกิดปัญหาการใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวไปในทางแสวงหา ผลประโยชน์เฉพาะตัวเฉพาะกลุ่มกันมากขึ้น กระทั่งส่งผลกระทบต่อส่วนรวม ทำให้เกิดช่องว่างความเหลื่อมล้ำในหมู่คน และเกิดสภาพแวดล้อมเสื่อมทรุดใน สังคม เหตุปัจจัยดังกล่าวนับเป็นที่มาของการนำหลักการของลัทธิสังคมนิยมมา ปรับประยุกต์แนวคิดไปสู่ลัทธิเสรีนิยมแบบใหม่ (New Liberalism) ที่หันมา ให้ความสำคัญกับสวัสดิการและการดูแลแก้ไขปัญหาสังคมเพิ่มมากขึ้นต่อมา อย่างไรก็ตาม ด้วยการที่รัฐเข้าไปปรับผิชอบแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมใน สังคมมากเกินไปในรูปลักษณะของลัทธิรัฐสวัสดิการ (State Welfarism) ดังกล่าว ทำให้รัฐไม่สามารถพบแบกรับภาระได้อีกต่อไป จึงต้องปฏิรูปแก้ไขด้วยการลด ระดับการเข้าไปแทรกแซงดังกล่าวลงไปในรูปการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (Privatiza- tion) โดยเพิ่มบทบาทให้เอกชนมากขึ้น รูปลักษณะอุดมการณ์ใหม่นี้ถือเป็นลัทธิ เสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism)

(1) **ปัจเจกบุคคล** สมมติฐานสำคัญของลัทธิอุดมการณ์เสรีนิยมแต่ ดั้งเดิมถือว่ามนุษย์เราเกิดมาอย่างเสรี โดยทรงไว้ซึ่งสิทธิและเสรีภาพในฐานะ ปัจเจกชนเสรี สิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ที่เชื่อกันว่าเป็นของทุกคนก็คือสิทธิ ในชีวิต เสรีภาพและทรัพย์สิน รวมทั้งเชื่อมั่นด้วยว่ามนุษย์ทุกคนเป็นผู้ทรงไว้ ซึ่งเหตุผลและความสำนึกผิชอบชั่วดี โดยสามารถจะใช้วิจารณ์ญาณตัดสินใจได้ อย่างเหมาะสมว่าอะไรเป็นผลประโยชน์เฉพาะตัวของพวกเขา ด้วยเหตุนี้เองจึงมี ความเชื่อกันว่าควรปล่อยให้แต่ละคนใช้เสรีภาพส่วนบุคคลตัดสินใจกระทำ การใด ๆ อย่างอิสระ ตามเหตุตามผลและผลประโยชน์ส่วนบุคคลเป็นสำคัญ

(2) **ปัจเจกบุคคลกับสังคม** รากฐานของลัทธิอุดมการณ์เสรีนิยมตั้ง

เดิมมุ่งเน้นให้ปัจเจกบุคคลมีสิทธิเสรีภาพอย่างกว้างขวาง โดยไม่ถูกจำกัดขีดขั้นใด ๆ จากการครอบงำโดยแบบแผนประเพณีหรือการแบ่งชั้นในสังคม แนวคิดและความเชื่อดังกล่าวนับเป็นปฏิกริยาที่มีต่อลัทธิอุดมการณ์อนุรักษนิยมของสังคมศักดินายุโรป รวมทั้งการปฏิเสธลัทธิพาณิชย์นิยม (Mercantilism) ซึ่งเน้นบทบาททางเศรษฐกิจของรัฐบาลที่เป็นประโยชน์เฉพาะกับคนบางกลุ่มเท่านั้น ส่วนลัทธิอุดมการณ์เสรีนิยมจะเน้นเศรษฐกิจแบบการค้าเสรี (Laissez-faire) ปล่อยให้กลไกแห่งราคาเป็นไปตามหลักอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ทำหน้าที่เป็น “มือที่มองไม่เห็น” (Invisible Hand) ตามแนวคิดของอาดัม สมิท (Adam Smith) คอยกำกับสภาพตลาดให้เกิดความสมดุลย์ในสภาวะการแข่งขันอย่างสมบูรณ์

หลักสิทธิเสรีภาพที่ยึดปฏิบัติกันตามลัทธิอุดมการณ์เสรีนิยมจะเป็นไปอย่างกว้างขวางทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมพร้อมกันไป ในทางการเมืองจะถือหลักการไม่เน้นเข้าไปบงการแทรกแซงใด ๆ ตามความเชื่อที่ว่า “รัฐบาลที่ดีที่สุดคือรัฐบาลที่ปกครองน้อยที่สุด” เพื่อให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างเสรี ส่วนทางด้านเศรษฐกิจก็จะปล่อยให้ธุรกิจเอกชนสามารถลงทุนแข่งขันกันเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าได้อย่างมีขีดขั้นระดับหนึ่ง ในขณะที่ทางสังคมก็เปิดโอกาสให้ปัจเจกชนสามารถเลือกวิถีชีวิตของตนเองได้อย่างอิสระ ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าต้องไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

(3) **ความเสมอภาค** ตามหลักการของลัทธิอุดมการณ์เสรีนิยมดั้งเดิมจะเน้นความเสมอภาคในโอกาสทางกฎหมาย โดยไม่ได้เน้นความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ นั่นคือเปิดโอกาสให้ปัจเจกชนยึดถือลัทธิอุดมการณ์ทางการเมืองอันหลากหลายได้อย่างเสรี โดยมีเงื่อนไขสำคัญว่าจะต้องเป็นแบบสันตติวิธีและไม่ใช้กำลังรุนแรงทางการเมือง ด้วยเหตุนี้เอง ต่อมาลัทธิเสรีนิยมใหม่จึงยอมรับให้มีพรรคการเมืองแบบหลากหลาย รวมถึงพรรคสังคมนิยมและพรรคคอมมิวนิสต์ ทว่าจะต้องดำเนินการภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่ให้การเลือกตั้งเป็นกลไกตัดสินอย่างสันตติวิธีโดยไม่ใช้กำลังเข้าปฏิบัติเปลี่ยนแปลง ขณะที่ในทางเศรษฐกิจจะไม่เน้นให้ประชาชนมีฐานะเท่าเทียมกันทางทรัพย์สินเงินทองตามอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ แต่ปล่อยให้ประชาชนเผชิญชะตากรรมของตนเองเป็น

หลัก โดยที่รัฐบาลจะไม่ถือเป็นพันธะต้องเข้าไปแทรกแซงเพราะนับเป็นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล

สำหรับนักคิดในกลุ่มลัทธิอุดมการณ์เสรีนิยมดั้งเดิมก็มีอาทิ จอห์น ล็อก (John Locke-พ.ศ. 2175-2247) อาดัม สมิธ (Adam Smith-พ.ศ. 2271-2333) เจเรมี เบนแธม (Jeremy Bentham-พ.ศ. 2291-2374) จอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill-พ.ศ. 2349-2416) เป็นต้น ส่วนนักคิดร่วมสมัยในกลุ่มนี้ ก็เช่น เอฟ.เอ.ฮายЕК (F.A. Hayek) และมิลตัน ฟรายด์แมน (Milton Friedman) เป็นต้น

### ค. สังคมนิยม

นับเป็นลัทธิอุดมการณ์ที่มุ่งหมายให้รัฐเข้าไปมีบทบาทกำกับแทรกแซงเพื่อช่วยให้ประชาชนได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างถ้วนหน้ากัน โดยเน้นด้านสวัสดิการทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ทั้งนี้อาจแบ่งลักษณะตามความเข้มข้นได้เป็น 3 ประเภทด้วยกันคือ 1) สังคมนิยมอย่างเข้ม ได้แก่ สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ (Communist Socialism) หรือสังคมนิยมมาร์กซ์-เลนิน (Marxist-Leninist Socialism) 2) สังคมนิยมอย่างกลาง ได้แก่ สังคมนิยมประชาธิปไตย (Democratic Socialism) และ 3) สังคมนิยมอย่างอ่อน ได้แก่ สังคมรัฐสวัสดิการ (Welfare State)

(1) **ปัจเจกบุคคล** ตามแนวคิดพื้นฐานของลัทธิอุดมการณ์สังคมนิยมถือว่ามนุษย์ที่เกิดมามีได้มีความเห็นแก่ตัว หรือก้าวร้าวรุนแรงโดยกมลสันดาน หากแต่มีความผูกพันกับสังคมด้วยความเอื้ออาทรต่อกันมากกว่า โดยที่ธรรมชาติของมนุษย์มิได้มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของมนุษย์เองมากเท่ากับสิ่งแวดล้อมที่ล้อมรอบตัวอยู่ ด้วยเหตุนี้จึงต่างเชื่อกันว่าจำเป็นที่จะต้องสรรค์สร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการที่คนเราจะหันมาร่วมมือร่วมใจและแบ่งปันกัน เพื่อที่ว่าแต่ละคนจะสามารถเพิ่มพูนสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่าต่อส่วนรวมร่วมกันได้

(2) **ปัจเจกบุคคลกับสังคม** แม้โดยหลักการจะถือว่าสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ แต่ก็คงยากจะปฏิเสธว่าสิ่งที่คนใน

สังคมส่วนใหญ่พอใจมากที่สุดก็หนีไม่พ้นเรื่องผลประโยชน์ของสังคมโดยรวม นั่นเอง ด้วยเหตุดังกล่าวจึงควรเกื้อหนุนประโยชน์ของปัจเจกชนหรืออย่างน้อยก็ร่วมมือกับผลประโยชน์โดยรวมของสังคม นั่นคือชนทุกหมู่เหล่านับตั้งแต่หน่วยงานระดับชาติ อาทิ สมาคมธุรกิจการค้าหรือสหพันธ์แรงงาน ตลอดจนไปถึงองค์กรในระดับท้องถิ่น อาทิ กลุ่มอาชีพหรือกลุ่มสังคมต่าง ๆ และในระดับครอบครัว ควรที่จะต้องให้การสนับสนุนทัศนคติของความร่วมมือและรับใช้บริการซึ่งกันและกันในอันที่จะสามารถบรรลุถึงประโยชน์ร่วมกันของสังคม

(3) ความเสมอภาค ในแง่มุมมองต่อหลักความเสมอภาคของลัทธิอุดมการณ์สังคมนิยมนั้นจะแตกต่างไปจากทั้งลัทธิอุดมการณ์อนุรักษนิยมและเสรีนิยมดั้งเดิม เนื่องจากเชื่อว่าทั้งหลักการที่มีการแบ่งจำแนกสังคมเป็นลำดับขั้นกับการเน้นการให้เสรีภาพส่วนบุคคลเป็นหลักดังกล่าว ล้วนเป็นที่มาของการเกิดความเหลื่อมล้ำแตกต่างกันในทางทรัพย์สิน สถานภาพและอำนาจ อันเป็นสาเหตุของความเสื่อมทราม ความแปลกแยกและความขัดแย้งอย่างกว้างขวางในสังคม ด้วยเหตุนี้เอง ลัทธิอุดมการณ์สังคมนิยมจึงมุ่งเน้นใช้อำนาจรัฐดำเนินการ เพื่อให้เกิดการเสริมสร้างความเสมอภาคขึ้นในหมู่ประชาชนทั้งทางด้านวัตถุปัจจัย ด้านการเมืองและด้านสังคมไปพร้อมกัน ทั้งนี้โดยคาดหวังว่าบนพื้นฐานของความเสมอภาคดังกล่าว ย่อมจะช่วยให้ประชาชนบังเกิดความสุขพึงใจและปรารถนาที่จะสรรค์สร้างจรรโลงประโยชน์สุขร่วมกันของสังคมต่อไป

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากลัทธิอุดมการณ์สังคมนิยมมีระดับของความเข้มข้นในการเข้าไปกำกับดูแลโดยภาครัฐมากน้อยต่างกัน ในที่นี้จึงจะเป็นการวิเคราะห์ให้เห็นความแตกต่างดังกล่าว

#### (ก) สังคมนิยมคอมมิวนิสต์หรือสังคมนิยมมาร์กซ์-เลนิน

ปกติจะมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน อาทิ ลัทธิคอมมิวนิสต์ ลัทธิมาร์กซ์ สังคมนิยมปฏิวัติ หรือแม้กระทั่งสังคมนิยมมาร์กซ์-เลนิน นับเป็นรูปแบบสังคมนิยมที่เข้มข้นที่สุดเนื่องจากรัฐบาลเข้าไปบริหารจัดการอย่างเต็มตัว ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากปรัชญาพื้นฐานที่ไม่เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพื่อให้บังเกิดความยุติธรรมขึ้นในสังคมจะกระทำได้ด้วยสันติวิธี ดังนั้น ลัทธินิยมนี้จึงเลือกหนทาง

ปฏิกิริยาในการใช้กำลังอาวุธเข้าปฏิบัติการโค่นล้มระบอบการปกครองเดิม เพื่อสถาปนาระบบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ภายใต้การชี้นำทางอุดมการณ์ของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ผู้วางรากฐานทางความคิดให้กับลัทธิสังคมนิยมในแนวนี้ โดยมี วี.ไอ.เลนิน (V.I. Lenin) ผู้นำพรรคบอลเชวิก ซึ่งต่อมาคือพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต ได้ก่อการปฏิวัติจนประสบผลสำเร็จเป็นครั้งแรก ส่งผลให้มีการสถาปนาสหภาพสังคมนิยมโซเวียตรัสเซียขึ้นเป็นรัฐสังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์รัฐแรกในโลก

ภารกิจสำคัญต่อมาของรัฐบาลก็คือการปฏิวัติโครงสร้างทางเศรษฐกิจเสียใหม่ ด้วยการยึดธุรกิจและทรัพย์สินของภาคเอกชนมาเป็นวิสาหกิจของรัฐ เพื่อทำการผลิตและจำหน่ายจ่ายแจกทั้งสินค้าอุปโภคบริโภคและการบริการให้กับประชาชนในฐานะที่ถือเป็นชนชั้นกรรมาชีพโดยเสมอหน้ากันตามความจำเป็นต่อประเด็นนี้ นับเป็นเรื่องสืบเนื่องมาจากหลักการของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ของลัทธิมาร์กซ์ (Marxism) ที่อธิบายถึงการกดขี่ขูดรีดของนายทุน-ขุนศึก-ศักดินาต่อชนชั้นกรรมาชีพว่าเกิดจากปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Economic Base) โดยนายทุนในฐานะเจ้าของปัจจัยการผลิตเอารัดเอาเปรียบกรรมาชีพทางเศรษฐกิจ จากนั้นนายทุนจึงสร้างกลไกที่เป็นโครงสร้างส่วนบน (Super Structure) มาครอบงำความคิดอุดมการณ์ให้ต้องยอมจำนน ทั้งนี้โดยอาศัยปัจจัยทางการเมืองและสังคมวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ อันประกอบด้วยทฤษฎีการเมืองการปกครอง กฎหมาย ศิลปวัฒนธรรมประเพณี วรรณกรรม ศาสนา ค่านิยม เป็นต้น

อย่างไรก็ดี แม้เป้าหมายสุดท้ายของสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในอุดมคติจะอยู่ที่การต้องการจัดรัฐและชนชั้นให้หมดไป ทว่าในระหว่างทางของระยะเปลี่ยนผ่านดังกล่าวจำต้องอาศัยระบบเผด็จการของชนชั้นกรรมาชีพ (Dictatorship of the Proletariat) ซึ่งมีตัวแทนคือชนชั้นนำในพรรคคอมมิวนิสต์ ทำการล้มล้างระบบทุนนิยมที่นายทุนเอารัดเอาเปรียบชนชั้นผู้ใช้แรงงานให้หมดไป ทั้งนี้ด้วยความเชื่อมั่นว่าหากสามารถจัดความยุติธรรมต่าง ๆ ไปได้ ก็จะสามารถสถาปนาสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ที่ปราศจากชนชั้นขึ้นมาได้ เพราะความแตกต่างทางชนชั้นจะหมดสิ้นไป ทุกคนจะเสมอภาคกันทางสังคม และหากสภาพการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นจริงตามนั้น รัฐบาลที่นำโดยพรรคคอมมิวนิสต์ก็จะหมดความ

จำเป็นอีกต่อไป กระทั่งก้าวไปสู่สังคมอุดมคติที่ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบ จึงไม่จำเป็นต้องมีกลไกรัฐทำหน้าที่ปกครองแทนประชาชนอีกต่อไป ทว่าในความเป็นจริงก็ยังไม่เคยมีประเทศใดก้าวไปสู่สภาวะสูงสุดตามอุดมคติดังกล่าวแต่อย่างใด

ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่นำโดยคาร์ล มาร์กซ์ ดังกล่าวนี้นั้น เลนินได้นำไปพัฒนาจนทำการปฏิวัติสำเร็จเป็นครั้งแรกภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์รัสเซียที่มีฐานกรรมกรเป็นกำลังสำคัญ ด้วยการใช้อุทธรณียึดอำนาจรัฐจากส่วนกลางก่อน โดยมีกรรมกรเป็นฐานมวลชน แล้วจึงค่อย ๆ ขยายอำนาจไปสู่รอบนอกต่อไป ยุทธศาสตร์ดังกล่าวเรียกว่าเป็นแบบ “เมืองล้อมชนบท” ต่อมาเหมาเจ๋อตงผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้นำเอาลัทธิมาร์กซ์-เลนินไปปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสังคมเกษตรกรรมของจีนภายใต้ยุทธศาสตร์ “ชนบทล้อมเมือง” โดยอาศัยกำลังชาวนาจากรอบนอกยึดชนบทเป็นฐานที่มั่น แล้วจึงค่อย ๆ ยึดอำนาจรุกคืบไปตามลำดับกระทั่งยึดอำนาจรัฐจากส่วนกลางได้ในที่สุด นอกจากนั้น ลัทธิคอมมิวนิสต์ยังได้ส่งอิทธิพลไปยังประเทศด้อยพัฒนาในโลกที่สามอื่น ๆ อีก ทั้งในลาตินอเมริกา แอฟริกาและเอเชีย ทว่าในปัจจุบันนี้ลัทธิคอมมิวนิสต์กลับมีบทบาทน้อยลงทุกขณะ โดยเฉพาะภายหลังที่สหภาพโซเวียตรัสเซีย ซึ่งเคยเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ที่ใหญ่ที่สุดในโลก ต้องล่มสลายไปเมื่อปี พ.ศ. 2534 หรือมีเช่นนั้นก็มักมีการปฏิรูปโดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจไปเป็นระบบสังคมนิยมแบบการตลาด (Market Socialist Economy) รวมถึงกรณีของสาธารณรัฐประชาชนจีน

### (ข) สังคมนิยมประชาธิปไตย

นับเป็นรูปแบบรัฐบาลสังคมนิยมที่มีความเข้มข้นในระดับกลางเพื่อบรรลุอุดมการณ์แบบเสมอภาคนิยมเป็นสำคัญ ทว่าเชื่อมั่นที่จะให้ดำเนินไปตามหลักการประชาธิปไตยภายใต้การนำของพรรคการเมืองแนวสังคมนิยมหรือพรรคคอมมิวนิสต์ นั่นคือการอาศัยวิธีการได้อำนาจมาโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งอย่างเสรี ในลักษณะที่รัฐบาลสามารถบริหารประเทศตามวาระและตามนโยบายที่หาเสียงไว้กับประชาชน มิใช่เป็นรัฐบาลพรรคเดียวแบบประเทศคอมมิวนิสต์ภารกิจหลักของรัฐบาลรูปแบบนี้ก็คือต้องพยายามดำเนินนโยบายเพื่อหาทางลดความเหลื่อมล้ำในหมู่ประชาชนลงให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งในแง่ของ

วัตถุประสงค์ในการดำรงชีพ อำนาจและสถานภาพของคนในสังคม มิใช่เน้นให้ทุกคนเท่าเทียมกันแบบลัทธิบวรตามอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ดังนั้น รัฐบาลจึงต้องอาศัยมาตรการในการดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยยังคงรักษาสีทึบเสรีภาพส่วนบุคคลไว้ด้วย

รูปแบบของรัฐบาลสังคมนิยมประชาธิปไตยจะดำเนินไปในลักษณะคู่ขนานกันระหว่างบทบาทของภาครัฐและเอกชน นั่นคือยังคงปล่อยให้เอกชนมีบทบาทในทางธุรกิจการลงทุนได้ต่อไป ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขที่ว่ารัฐบาลจะเข้ามาแทรกแซงในสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการหนุนเสริมให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมมากขึ้น อาทิการเข้ามามีส่วนร่วมในการออกมาตรการอันจำเป็นเพื่อป้องกันมิให้เอกชนเอารัดเอาเปรียบมากเกินไป หรืออาจถึงขั้นการเข้าไปผนวกหรือถ่วงโอนกิจการอันมีความสำคัญต่อประโยชน์สาธารณะมาเป็นของรัฐบาลบางส่วน เช่น กิจการการเงินการธนาคาร กิจการที่เกี่ยวข้องกับสาธารณูปโภค สาธารณูปการต่าง ๆ จำพวกกิจการพลังงาน คมนาคม หรือสาธารณสุข เป็นต้น ทั้งนี้ นอกเหนือไปจากที่รัฐจะต้องเป็นเจ้าของกิจการสำคัญทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของประเทศชาติอยู่ด้วยแล้ว โดยที่รัฐบาลจะต้องเข้าไปเป็นผู้กำหนดวางแผนเศรษฐกิจส่วนใหญ่ของประเทศในลักษณะที่มีใช้การครอบคลุมทุกส่วนของภาคเศรษฐกิจไปเสียทั้งหมด

ด้วยแนวทางการดำเนินการดังกล่าวที่เน้นสร้างสรรคกิจการสาธารณะทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก เหตุนี้เองจึงต้องใช้มาตรการหารายได้เข้ารัฐเพื่อจุนเจือในรูปภาษีในหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะการใช้นโยบายการจัดเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้า (Progressive Tax) ในลักษณะที่ว่าผู้มีรายได้มากต้องเสียมากเป็นทวีคูณ อาทิ เช่น ภาษีทรัพย์สิน ภาษีที่ดิน ภาษีมรดก ภาษีดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร เป็นต้น

ที่มาของลัทธิอุดมการณ์สังคมนิยมประชาธิปไตยนั้นถือว่ามีรากฐานมาจากความคิดของนักสังคมนิยมอุดมคติ (Utopian Socialist) หลายคน อาทิ โทมัส มอร์ (Thomas More-พ.ศ. 2021-2078) โรเบิร์ต โอเวน (Robert Owen-พ.ศ. 2314-2399) แสงต์ ซิมง (Claude Henri de Rouvroy-ซึ่งรู้จักกันในนามว่า Saint Simon-พ.ศ.2303-2368) ส่วนนักสังคมนิยม เฟเบียน (Fabian

Socialist) ก็มีอาทิ จอร์จ เบร์นาร์ด ชอว์ (George Bernard Shaw-พ.ศ. 2399-2493) ซิดนีย์และเบียทริส เวบบ์ (Sydney and Beatrice Webb-พ.ศ. 2402-2490 และ พ.ศ. 2401-2486) และนัก "ลัทธิแก้มาร์กซิสต์" (Revisionist Marxist) อันได้แก่ คาร์ล เกทส์กี (Karl Kautsky-พ.ศ. 2397-2481)

กรณีตัวอย่างของประเทศที่ใช้ลัทธิอุดมการณ์ดังกล่าวไปบริหารปกครอง ก็มีอาทิ อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี หรือประเทศในแถบสแกนดิเนเวีย เช่น เดนมาร์ก สวีเดน รวมทั้งประเทศในยุโรปกลางและยุโรปตะวันออกบางประเทศ ภายหลังการล่มสลายจากการเป็นคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตาม ต่อมาได้มีการปรับประยุกต์ความเข้มข้นของความเป็นสังคมนิยมลงในหลายประเทศ รวมทั้งภายใต้การนำของพรรคสังคมนิยมอังกฤษในยุคนายกรัฐมนตรีโทนี แบลร์ (Tony Blair) ที่ได้เสนอให้ใช้ทางเลือกที่สาม (Third Way) ทดแทน ด้วยการพยายามลดบทบาทการเข้าไปแทรกแซงของภาครัฐบาลลงไป ทั้งในส่วนของภาครัฐการหรือราชการกับภาครัฐวิสาหกิจที่รัฐบาลเข้าไปร่วมทุนกับเอกชน พร้อม ๆ กับการสนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทมากขึ้นผ่านนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ปัจจัยสำคัญอันเป็นที่มาของกรณีดังกล่าวนี้ว่าเกิดจากการขาดประสิทธิภาพของการบริหารภาครัฐโดยระบบราชการหรือราชการเป็นสำคัญ จึงจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องปรับแก้เชิงบริหารด้วยการลดสวัสดิการลง และเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้าร่วมทุนร่วมบริหารเพิ่มขึ้น

### (ค) รัฐสวัสดิการ

เป็นรูปแบบของรัฐบาลที่มีพื้นฐานมาจากลัทธิเสรีนิยมแบบใหม่ ซึ่งสามารถจัดอยู่ในประเภทสังคมนิยมอย่างอ่อนได้ ที่มาของรัฐสวัสดิการเกิดจากการเห็นจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องของลัทธิเสรีนิยม ซึ่งปล่อยให้สังคมบังเกิดความเหลื่อมล้ำไม่เป็นธรรมขึ้นมากมาย ต่อมาจึงเกิดแนวคิดที่จะให้รัฐบาลเข้าไปแทรกแซงสังคมทุนนิยมเสรีชนิด "มือใครยาวสาวได้สาวเอา" เพื่อจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ให้ตกถึงมือประชาชนอย่างทั่วถึงมากขึ้น ทั้งนี้ด้วยการที่รัฐบาลเข้าไปมีบทบาทในการวางแผนเศรษฐกิจบางส่วน พร้อม ๆ กับการกระตุ้นให้ภาคเอกชนซึ่งเป็นผู้ลงทุนหลักเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบกับส่วนรวมมากขึ้น และยิ่งเพิ่มมากขึ้นไปอีกในขั้นหลังตามหลักการของลัทธิเสรีนิยมใหม่

มาตรการสำคัญของรัฐสวัสดิการคือการใช้หลักการประกันสังคม (Social Insurance) เพื่อดูแลสวัสดิการของประชาชนในด้านต่าง ๆ อาทิ การประกันสุขภาพด้านการรักษาพยาบาล ทุพพลภาพและชราภาพ การคลอดบุตรและการศึกษาของบุตร เป็นต้น และสำหรับในบางประเทศก็อาจใช้มาตรการเข้มข้นถึงขั้นจัดให้มีการประกันการว่างงาน (Unemployment Insurance) เช่น กรณีสหรัฐอเมริกา เป็นต้น นอกจากนั้น รัฐบาลยังจะต้องดูแลนโยบายทางเศรษฐกิจ ด้านการคลัง การกำหนดนโยบายภาษีอากรและการควบคุมอัตราดอกเบี้ย ตลอดจนควบคุมนโยบายการลงทุนเพื่อคอยก้ากับดูแลปัญหาการว่างงาน พร้อมกันนั้นก็จะต้องจัดทำมาตรการต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือประชาชนในกลุ่มอาชีพที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ โดยเฉพาะกลุ่มกรรมกรชานาและผู้ยากไร้ อาทิ มาตรการกำหนดอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำและการจัดให้มีสวัสดิการแก่กรรมกร มาตรการประกันราคาผลผลิตการเกษตรขั้นต่ำและการให้เงินอุดหนุนหรือเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำแก่เกษตรกร การจัดให้มีแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อเป็นสวัสดิการเรื่องที่อยู่อาศัย รวมทั้งการให้การศึกษาอบรมและการบริการสาธารณะต่าง ๆ

หากจะวิเคราะห์กันถึงสาเหตุว่าเป็นเพราะเหตุใดพรรคการเมืองในแนวเสรีนิยมดั้งเดิมจึงได้มีแนวโน้มหันมาใช้นโยบายแบบรัฐสวัสดิการหรือลัทธิเสรีนิยมแบบใหม่ คำตอบสำคัญน่าจะเป็นว่าคงจะสืบเนื่องมาจากทั้งเหตุผลภายในและภายนอกพร้อมกัน นั่นคือเกิดจากเหตุผลภายในเพราะมีการเอารัดเอาเปรียบกันอย่างกว้างขวางเกิดขึ้น อันมีพื้นฐานมาจากการแข่งขันกันแสวงหาตักตวงผลประโยชน์เฉพาะตัวโดยปราศจากความสำนึกที่พึงมีต่อส่วนรวม กระทั่งเป็นเหตุให้คนส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจนเกิดกระแสการเรียกร้องกดดันรัฐบาล ขณะเดียวกันก็เกิดมีอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกเข้ามากดดัน นั่นคือลัทธิคอมมิวนิสต์ตามอุดมการณ์ของมาร์กซ์-เลนิน ซึ่งได้รับการขนานรับไปเป็นแนวทางปฎิวัติในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนามากขึ้น กระทั่งนำไปสู่การแบ่งโลกเป็น 2 ค่ายอุดมการณ์เผชิญหน้ากันอย่างชัดเจนระหว่างค่ายโลกเสรีกับค่ายคอมมิวนิสต์ ด้วยปัจจัยสำคัญทั้ง 2 ประการนี้เองที่เป็นสิ่งกดดันให้เกิดการปรับระบบคิดของลัทธิเสรีนิยมดั้งเดิมเสียใหม่เพื่อความอยู่รอด และพร้อมที่จะพัฒนาให้เกิดความแข็งแกร่งในการเผชิญกับการท้าทาย

ของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ทั้งในระดับภายในประเทศและระดับโลก

กรณีตัวอย่างของประเทศที่ปรับเปลี่ยนจากรูปแบบรัฐบาลเสรีนิยมดั้งเดิมไปเป็นรัฐบาลรัฐสวัสดิการก็มีหลายประเทศ อาทิ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และประเทศในแถบสแกนดิเนเวีย เป็นต้น ทั้งนี้โดยการเพิ่มบทบาทของภาครัฐเข้าไปบริหารจัดการระบบรัฐการหรือราชการ รวมทั้งในรูปรัฐวิสาหกิจ เพื่อดูแลสวัสดิการต่าง ๆ ของประชาชนเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะในรูปของการประกันสังคม อย่างไรก็ตาม การที่รัฐต้องเข้าไปแทรกแซงการต่าง ๆ ที่นับวันจะเพิ่มมากขึ้นทุกขณะเป็นเหตุให้ต้องประสบปัญหาเรื่องงบประมาณที่ต้องทุ่มเทลงไปอย่างมาก ในขณะที่ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของภาครัฐมีต่ำ ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าวจึงเป็นที่มาของนโยบายการลดภาระผูกพันของรัฐบาลลง และหันไปสนับสนุนนโยบายแปรรูปรัฐวิสาหกิจเพื่อดึงดูดให้เอกชนเข้าร่วมกับภาครัฐเพิ่มขึ้น พร้อม ๆ กับการดำเนินนโยบายลดขนาดของภาครัฐการให้เล็กลง

### ง. ฟาสซิสต์และนาซี

นับเป็นลัทธิอุดมการณ์ที่มีพื้นฐานของความเป็นอนุรักษนิยมแบบชาตินิยมรุนแรง ซึ่งเน้นใช้กำลังทหารเข้าปกป้องและทำลายล้างระบอบที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมเดิมไม่ว่าจะเป็นประชาธิปไตยหรือคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตาม แม้ในปัจจุบันจะมีบทบาทและอิทธิพลลดน้อยลงไปคล้าย ๆ กับที่ลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังประสบ ทว่าก็ยังมีการปรับเปลี่ยนไปเป็นลัทธิฟาสซิสต์ใหม่ (Neo-Facism) และลัทธินาซีใหม่ (Neo-Nazism) อยู่ในบางประเทศ

(1) **ปัจเจกบุคคล** ลัทธิอุดมการณ์ฟาสซิสต์และนาซีปฏิเสธการดำรงอยู่ของปัจเจกบุคคลอย่างเสรีชน เพราะยึดถือหลักอุดมการณ์ที่เน้นความแตกต่างของบุคคลทางชาติพันธุ์หรือเชื้อชาติ โดยเฉพาะลัทธินาซีเชื่อว่าชนเผ่าอารยันของเยอรมนีเป็นชาติพันธุ์ที่ยิ่งใหญ่กว่าชาติพันธุ์อื่นโดยสายเลือด เผ่าพันธุ์อื่นจึงไม่มีความชอบธรรมที่จะเป็นชนชั้นปกครองตลอดไปเช่นเผ่าอารยัน เฉพาะอย่างยิ่งมีความเชื่อว่าจะต้องจัดชนชาติยิว ที่ถือเป็นศัตรูทางเชื้อชาติให้หมดไปด้วยการใช้กำลัง

(2) **ปัจเจกบุคคลกับสังคม** การที่ลัทธิอุดมการณ์ฟาสซิสต์และนาซีมุ่ง

เน้นให้รัฐบาลมีเอกภาพและความราบรื่นเพื่อควมมีเสถียรภาพและความมั่นคงแห่งรัฐ ดังนั้นจึงมีมาตรการในการจำกัดควบคุมและทำลายล้างอย่างรุนแรงต่อปัจเจกชนที่คิดแตกต่างจากนโยบายรัฐหรือวางตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ ประชาชนกลุ่มเหล่านี้ต่าง ๆ จึงต้องดำเนินกิจกรรมใด ๆ ก็ตามที่สอดคล้องกับประโยชน์ร่วมของประเทศชาติโดยรวมเป็นสำคัญ ทั้งนี้โดยต้องเชื่อฟังตามการชี้แนะของผู้นำสูงสุดของประเทศ ซึ่งถือกันว่าเป็นศูนย์รวมของเจตนารมณ์แห่งชาติ รูปการณ์ดังกล่าวนับเป็นที่มาของลัทธิชาตินิยมโดยเผด็จการทหารที่เน้นการใช้กำลังอาวุธปราบปรามปรักปรำอย่างเหี้ยมขาด

(3) ความเสมอภาค นับได้ว่าลัทธิอุดมการณ์ฟาสซิสต์และนาซีมุ่งต่อต้านทั้งหลักความเสมอภาคทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและหลักความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคมแบบสังคมนิยม ในแง่ของประชาธิปไตยก็คือถือว่าการเปิดโอกาสให้มีพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์ต่างกันอย่างหลากหลายแข่งขันกันได้โดยสันติวิธีนับเป็นการบั่นทอนเสถียรภาพและความมั่นคงแห่งรัฐ ขณะเดียวกันก็ถือว่าความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคมแบบสังคมนิยมเป็นสิ่งไม่ถูกต้อง ทั้งนี้ด้วยพื้นฐานที่ปฏิเสธความเสมอภาคทางเชื้อชาติ โดยอ้างว่าอาจก่อให้เกิดการเผชิญหน้ากันระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ โดยใช้ความรุนแรง รวมทั้งปฏิเสธความเสมอภาคทางเศรษฐกิจจากการใช้นโยบายยึดทรัพย์สินส่วนบุคคลมาเป็นของรัฐ

โดยพื้นฐานของลัทธิอุดมการณ์ฟาสซิสต์และนาซีแล้ว มีที่มาจากลัทธิฟาสซิสต์ของเบนิโต มุสโสลินี (Benito Mussolini) แห่งอิตาลี (พ.ศ. 2465-2486) และลัทธินาซีของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) แห่งเยอรมนี (พ.ศ. 2475-2488) ในกรณีของฮิตเลอร์นับว่ามีอิทธิพลต่อโลกอย่างมากในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ด้วยการปลุกกระตุ้นลัทธิชาตินิยมและเชื้อชาตินิยมของชาวเยอรมันให้แผ่อิทธิพลครอบคลุมไปอย่างกว้างขวาง จนก่อให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 อันเป็นเหตุให้มีผู้คนล้มตายลงจำนวนมากถึงประมาณ 50 ล้านคนเศษ แม้ว่าต่อมาลัทธิเผด็จการนาซีของฮิตเลอร์จะถูกทำลายไป ทว่าอิทธิพลของลัทธิฟาสซิสต์ก็ไม่ได้หมดไปจากโลก แต่ได้ไปมีอิทธิพลในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะในหมู่ประเทศกำลังพัฒนาในลาตินอเมริกา เอเชียและแอฟริกาอีกจำนวน

มาก ทั้งนี้ภายใต้อิทธิพลชั้นนำของผู้นำทางทหารซึ่งมักจะได้อำนาจมาจากการรัฐประหารยึดอำนาจ ด้วยการอ้างอิงอุดมการณ์ชาตินิยมเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ดังเช่นในกรณีของประเทศนิการากัว อาร์เจนตินา ชิลี เกาหลีใต้ ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และไทยในอดีต เป็นต้น รวมทั้งในสหภาพพม่าปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี ต่อมาลัทธิฟาสซิสต์ได้ปรับเปลี่ยนไปเป็นพวกนาซีใหม่ (Neo-Nazi) หรือหันไปให้การสนับสนุนพรรคการเมืองแนวฟาสซิสต์ใหม่ (Neo-Facist Party) เช่นในประเทศเยอรมนี อิตาลี ฝรั่งเศสและสหพันธรัฐรัสเซีย เป็นต้น หลักอุดมการณ์สำคัญของกลุ่มนี้ก็คือการมุ่งต่อต้านชาวต่างชาติอย่างรุนแรงโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวต่างชาติที่เป็นผู้อพยพซึ่งมีเชื้อชาติและวัฒนธรรมต่างไปจากชนส่วนใหญ่ในประเทศตน ดังกรณีพวกนาซีใหม่ในเยอรมนีตะวันตกต่อต้านชาวเยอรมนีตะวันออกซึ่งเคยอาศัยอยู่ในประเทศคอมมิวนิสต์ แต่ต่อมาได้อพยพหลบหนีไปยังเยอรมนีตะวันตก และก็ได้มีการผนวกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศเยอรมนีในภายหลัง รวมทั้งการต่อต้านผู้อพยพอื่น ๆ จากต่างชาติ นอกจากนั้นยังรวมถึงการที่กลุ่มดังกล่าวพยายามจะผลักดันให้ใช้อำนาจรัฐจัดการกับปัญหาอาชญากรรมและความไร้ระเบียบของสังคมอย่างเด็ดขาดอีกด้วย

#### 4. สรุป

กล่าวโดยรวมแล้วสามารถสรุปวิเคราะห์ได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นลัทธิอุดมการณ์ฝ่ายซ้าย ฝ่ายขวา ฝ่ายกลางหรือฝ่ายผสมก็ตามต่างก็มีพัฒนาการผันแปรไปจากแบบแผนดั้งเดิมทั้งสิ้น ในลักษณะที่สะท้อนให้เห็นปฏิสัมพันธ์ที่แต่ละลัทธิอุดมการณ์มีต่อกันไม่มากก็น้อย นั่นก็คือในขณะที่มีลัทธิอุดมการณ์อนุรักษนิยมที่เชื่อมั่นในความแตกต่างของคนเป็นลำดับขั้น ทว่าก็เกิดมีลัทธิอุดมการณ์เสรีนิยมที่เปิดโอกาสให้คนมีสิทธิเสรีภาพได้อย่างกว้างขวาง โดยให้รัฐเข้าไปมีบทบาทดูแลน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ขณะที่ผลลัพธ์ที่เกิดตามมามีได้มีแต่ความเจริญมั่งคั่งอันเกิดจากคติของการมุ่งเน้นการแข่งขันกันอย่างอิสระเท่านั้น ทว่าได้ส่งผลให้เกิดช่องว่างและความเหลื่อมล้ำในสังคมอย่างกว้างขวางตามมาด้วย สภาพการณ์อันไม่พึงปรารถนาดังกล่าว นับเป็นที่มาสำคัญของการเกิด

ลัทธิคอมมิวนิสต์ขึ้นมาต่อต้านด้วยการใช้กำลังเข้าปฏิวัติโค่นล้มระบอบศักดินา นิยมของลัทธิอุดมการณ์อนุรักษนิยม โคนล้มระบอบทุนนิยมของลัทธิอุดมการณ์เสรีนิยมดั้งเดิม และโค่นล้มระบอบรัฐนิยมของลัทธิอุดมการณ์ฟาสซิสต์ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เองทำให้เกิดการเผชิญหน้ากันขึ้นและนำไปสู่การปรับตัวของลัทธิอุดมการณ์อนุรักษนิยม เสรีนิยมดั้งเดิมและฟาสซิสต์ ไปสู่ลัทธิอุดมการณ์เสรีนิยมแบบใหม่ (New Liberalism) และลัทธิอุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์กันมากขึ้น สำหรับลัทธิอุดมการณ์เสรีนิยมแบบใหม่จะประกอบด้วยรัฐบาลในรูปแบบรัฐสวัสดิการและสังคมนิยมประชาธิปไตยเป็นสำคัญ กระนั้นในปัจจุบันนี้ องค์การระหว่างประเทศทางเศรษฐกิจ เช่น กองทุนการเงินระหว่างประเทศ เป็นต้น ได้พยายามผลักดันลัทธินิยมแบบเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) ซึ่งเน้นการใช้กลไกตลาดเข้ามากำหนดการจัดการทางเศรษฐกิจ โดยรัฐพยายามไม่เข้าไปแทรกแซงกลไกดังกล่าว และลดทอนค่าใช้จ่ายทางด้านสวัสดิการสังคมลง โดยปล่อยให้เป็นการดำเนินการกันเองของภาคเอกชนภายใต้กลไกตลาดแบบเสรี อันเป็นการนำเอาแนวคิดเสรีนิยมแบบดั้งเดิมหวนกลับมาใหม่ ลัทธิอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่นี้จึงสนับสนุนการขยายตัวของระบบทุนนิยมให้แผ่ไปทั่วโลกอย่างเต็มที่ และเป็นกระแสความคิดที่ผลักดันแนวทางโลกาภิวัตน์ของโลกยุคปัจจุบัน

สาระสำคัญของการปรับเปลี่ยนดังกล่าวจึงมีทั้งการเปลี่ยนแปลงอย่างสันติวิธีกลายเป็นลัทธิอุดมการณ์เสรีนิยมแบบใหม่ และการเปลี่ยนแปลงด้วยกำลังเป็นลัทธิอุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ สำหรับกรณีเปลี่ยนไปเป็นลัทธิอุดมการณ์แบบหลังนี้จะเปลี่ยนทั้งในทางการเมืองเป็นแบบคอมมิวนิสต์ซึ่งปกครองโดยพรรคคอมมิวนิสต์พรรคเดียวและในทางเศรษฐกิจเป็นแบบสังคมนิยมซึ่งรัฐจะเข้าไปยึดครองและบริหารทางเศรษฐกิจแต่เพียงผู้เดียว ส่วนในกรณีเปลี่ยนไปเป็นลัทธิอุดมการณ์เสรีนิยมแบบใหม่ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจไปพร้อมกันเช่นเดียวกัน โดยที่ในภาคการเมืองจะปรากฏอิทธิพลของหลักการประชาธิปไตยจากฝ่ายลัทธิอุดมการณ์เสรีนิยมดั้งเดิมเป็นสำคัญ ในขณะที่ในภาคเศรษฐกิจปรากฏอิทธิพลของหลักการสังคมนิยมแบบสันติวิธีที่ปรับแก้มาจากฝ่ายลัทธิอุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์

นิสต์เป็นสำคัญ นั่นก็คือทั้งรัฐบาลแบบรัฐสวัสดิการและแบบสังคมนิยมประชาธิปไตยต่างก็เป็นรัฐบาลประชาธิปไตยที่ได้อำนาจมาจากการเลือกตั้ง และต่างก็ใช้นโยบายสังคมนิยมทางเศรษฐกิจโดยให้ภาครัฐการหรือราชการเข้าไปกำกับดูแล ตลอดจนบริหารงานส่วนที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสาธารณะมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ต่อมาได้เกิดแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงระดับโลกขึ้นใหม่ ในลักษณะสะท้อนให้เห็นจุดอ่อนและความไร้ประสิทธิภาพของการบริหารงานแบบรวมศูนย์อำนาจของภาครัฐการ ไม่ว่าจะเป็นในกรณีของโลกเสรีหรือโลกคอมมิวนิสต์ก็ตาม ในกรณีของโลกคอมมิวนิสต์ได้นำไปสู่การล่มสลายของสหภาพโซเวียตรัสเซีย หรือการปรับตัวรับระบบทุนนิยมบางส่วนแบบการตลาดไปใช้เช่นในกรณีของสาธารณรัฐประชาชนจีน หรือในกรณีของประเทศในยุโรปตะวันออกที่เปลี่ยนไปเป็นแนวประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมใหม่กันมากขึ้น ขณะเดียวกันในกรณีของโลกเสรีภายใต้แนวคิดเสรีนิยมใหม่ก็มีการปรับเปลี่ยนไปสู่ดุลยภาพครั้งใหม่ด้วยการที่รัฐบาลลดการเข้าไปแทรกแซงเรื่องสวัสดิการสาธารณะลง โดยเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้าร่วมทุนกับภาครัฐวิสาหกิจที่ภาครัฐเคยมีบทบาทสำคัญด้านเงินทุนและการบริหาร หรือแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นของเอกชน ทั้งนี้เพื่อหวังให้มีการปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารให้ดีขึ้น พร้อมกับยังคงกำกับดูแลด้านสวัสดิการสาธารณะไปพร้อม ๆ กัน

ดังนั้น ลัทธิอุดมการณ์ที่กำลังเป็นกระแสหลักของโลกในขณะนี้จึงได้แก่ลัทธิเสรีนิยมใหม่ ซึ่งมีรูปแบบการเมืองแบบประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมรับผิดชอบ กับเศรษฐกิจแบบเน้นกลไกตลาด ที่รัฐบาลค่อย ๆ ลดบทบาทการเข้าไปแทรกแซงดูแลสวัสดิการสาธารณะลง และเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้าร่วมทุนเพิ่มขึ้น หรือรับไปดำเนินการเต็มที่ ทั้งนี้ยังคงมีรัฐบาลรวมศูนย์อำนาจแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์และแบบฟาสซิสต์เหลืออยู่น้อยมากแล้ว ซึ่งต่างก็มีแนวโน้มที่จะปรับรูปแบบเศรษฐกิจการตลาดไปปรับใช้เช่นกัน ดังกรณีสาธารณรัฐประชาชนเวียดนามและสหภาพพม่า เป็นต้น

อันที่จริงยังมีระบบลัทธิความเชื่อทางการเมืองแบบอื่น ๆ ในโลกการเมืองปัจจุบันอยู่อีกไม่น้อย ทว่าจะไม่นำมากล่าวเชิงวิเคราะห์ไว้ ณ ที่นี้ อาทิ ลัทธิอุดมการณ์แบบชาตินิยม (Nationalism) เผด็จการนิยมแบบเบ็ดเสร็จ

(Totalitarianism) สิ่งแวดล้อมนิยม (Environmentalism) เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังยัมีลัทธิความเชื่อเชิงสังคม-ศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในทางการเมืองอีกด้วย อาทิ ลัทธิอิสลาม (Islamic fundamentalism) ลัทธิขงจื้อ (Confucianism) และลัทธิฮินดู (Hinduism) เป็นต้น

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าในโลกการเมืองปัจจุบันที่เป็นยุคโลกาภิวัตน์ คงจะมีคนที่ยึดมั่นศรัทธาในลัทธิอุดมการณ์ใด ๆ แบบเดียวน้อยลงมาก หรือถ้าจะมีก็อาจจะไม่ยึดถือไปเสียทั้งหมดเป็นแน่ ทั้งนี้เนื่องจากข้อมูลข่าวสารที่เปิดกว้างมากขึ้นในปัจจุบันย่อมช่วยให้คนเราทุกกว้างตากว้างมากยิ่งขึ้น จนทำให้มีโอกาสที่จะสัมผัสรับลัทธิอุดมการณ์ต่าง ๆ ได้มากขึ้น ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ในโลกยุคใหม่จึงมีแนวโน้มที่จะได้รับอิทธิพลของลัทธิอุดมการณ์อันหลากหลาย กระทั่งนำไปสู่การพัฒนาลัทธิความเชื่อหรืออุดมการณ์ทางการเมืองเฉพาะตัวของตนเองขึ้นมา จากการผสมผสานลัทธิอุดมการณ์บางอย่างเป็นหลักปนเข้ากับแนวคิดที่ได้จากแหล่งอื่น ๆ ก็เป็นได้ ทว่าก็ต้องไม่ลืมอีกเช่นกันว่า ภายใต้โลกการเมืองแห่งข้อมูลข่าวสารในยุคโลกาภิวัตน์นั้น ลัทธิอุดมการณ์ประชาธิปไตยทางการเมืองและระบบทุนนิยมเสรีทางเศรษฐกิจของประเทศที่พัฒนาแล้วได้เข้ามาครอบงำอุดมการณ์ของโลกโดยผ่านสื่อมวลชนทั้งหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุและโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ตลอดจนเครือข่ายคอมพิวเตอร์ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ด้วยเหตุนี้ อุดมการณ์แห่งเสรีภาพทางการเมืองและลัทธิบริโภคนิยมทางเศรษฐกิจจึงกลายเป็นลัทธิอุดมการณ์ที่มีอิทธิพลครอบงำโลกการเมืองมากที่สุดในปัจจุบันไปโดยปริยาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่สหรัฐอเมริกากลายเป็นมหาอำนาจหนึ่งเดียวที่ครอบงำโลกอยู่ในปัจจุบัน ทำให้สามารถแผ่ขยายอุดมการณ์ตามแนวคิดเรื่อง “ระเบียบโลกใหม่” (New World Order) ซึ่งประกอบด้วยหลักการเรื่องสิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย การค้าเสรีและการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม กระทั่งทำให้มีอิทธิพลอย่างสูงยิ่งอยู่ในปัจจุบันจนยากจะมีฝ่ายใดมาท้าทาย

บรรณานุกรม

- กรมชลประทาน. 2519. *การเมืองและประชาธิปไตยของไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ  
เทรดดิ้ง.
- กฤษฎา บุญชัย. 2541. แนวคิดทฤษฎีในการศึกษาชุมชนและประชาสังคม. *ร่วมพวง*, 17 [มิ.ย.-ก.ย.]:  
13-14.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2519. *ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2519ก. *ลัทธิการเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- 2519ข. *ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ:  
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
2541. รัฐ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัลลภ ศรีภา, อภิชาติ พุททวงศ์, และสิวลัย สุตรา. 2517. *นาวาว่าด้วยลัทธิสังคมนิยม*. กรุงเทพฯ:  
โรงพิมพ์พิมพ์เนต.
- สุรพงษ์ ชัยนาม. 2517. *มาร์กซ์กับสังคมนิยม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.
- อมร รัชกาลดี, และคณะ. 2539. *ประชาธิปไตย: อุดมการณ์ หลักการและแบบอย่างการปกครอง  
หลายประเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนนา เทลาธรรมทัศน์. 2543. *การเมืองของพลเมือง: ผู้สืบทอดใหม่*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คอปไฟ.
- Bellamy, Richard. 1992. *Liberalism and modern society*. U.S.A.: Polity.
- Danziger, James N. 1996. *Understanding the political world: A comparative introduction  
to political science*. U.S.A.: Longman Publishers.
- Dean, A. Minix, and M. Hawley Sandra. 1998. *Global politics*. U.S.A.: Wadsworth.
- Eatwell, Roger, and Anthony Wright, eds. 1993. *Contemporary political ideology*.  
U.S.A.: Westview Press.
- Esping-Anderson, Gosta. 1990. *The three worlds of welfare capitalism*. U.S.A.: Princeton  
University Press.
- Fuller, Graham. 1995. The next ideology. *Foreign Policy*, Spring.
- Fukuyama, Francis. 1992. *The end of history and the last man*. London: Hamish  
Hamilton.
- Hoffman, Stanley. 1995. The crisis of liberal internationalism. *Foreign Policy*, Spring.
- Love, Nancy S., ed. 1991. *Dogmas and dreams: Political ideologies in the modern world*.  
U.S.A.: Chatham House.
- Thomson, J.B. 1990. *Ideology and modern culture*. U.S.A.: Polity.

## บทคัดย่อ

สำหรับคนสมัยโบราณ พวกเขาไม่เคยรับรู้หรือมีความเข้าใจในเรื่อง 'การเป็นตัวแทน' (representation) เลย ส่วนหลักการประชาธิปไตยที่ปรากฏให้เห็นกันอยู่ในขณะนี้ก็เป็นแค่เพียงส่วนที่เสริมเติมเพิ่มเข้ามาล่าสุดให้กับระบบการเป็นตัวแทนสมัยใหม่ และไม่สามารถไปด้วยกันได้อย่างสมบูรณ์ การแตกตัวทางด้านวัฒนธรรมซึ่งในปัจจุบันได้ทำให้หลายคนเกิดความไม่พอใจนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ของการเสื่อมสลายของกระบวนทัศน์การเป็นตัวแทน (representational paradigm) นักรัฐศาสตร์บางคนในยุคหลังสงครามโลกเริ่มมองเห็นการค่อย ๆ ผุพังมากขึ้นของการเป็นตัวแทนที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในการกระทำทางการเมืองเมื่อพลเมืองเลือกที่จะไม่ออกเสียงลงคะแนนให้กับตัวแทน/ผู้แทนบนพื้นฐานของปัญหาและผลประโยชน์ และหันมาเลือกโดยอาศัยภาพลักษณ์ที่ปรากฏผ่านสื่อตัวแทน หลักการการเป็นตัวแทนก็ได้ถูกทำลายลงไปพร้อม ๆ กัน บรรดานักคิด/นักเขียนหลายคนขณะนี้กำลังตั้งหน้าตั้งตาโจมตีทฤษฎีการเป็นตัวแทนที่น่าเสนาโดยนีทเช่ (Nietzsche) ทว่ามีเพียงไม่กี่คนที่ตระหนักดีว่าความพยายามในการหักล้างกันทางความคิดนั้นก็มีผลกระทบทางการเมืองอย่างรุนแรงเกินกว่าที่จะยอมรับกันได้ในชุมชนประชาธิปไตย สถาบันตัวแทนในระบบประชาธิปไตยในตะวันตกปัจจุบัน แม้ว่าจะทำงานได้เป็นอย่างดี แต่ก็ยังไม่สามารถแสดงบทบาททั้งในแง่ทฤษฎีและในแง่ปฏิบัติตามหลักการเสรีนิยมประชาธิปไตยได้อย่างเต็มที่